

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Mark Tšerkassov

VÄGISTAMINE – LAPSEPÕLVEST TULENEVAD
PÕHJUSED

Lõputöö

Juhendaja:

Uno Traat

TALLINN 2008

SISEKAITSEAKADEEMIA

Justiitskolledž	Mai 2008
Töö pealkiri Vägistamine – lapsepõlvest tulenevad põhjused	
Töö autor: Mark Tšerkassov	allkiri:
<p>Antud lõputöö on kirjutatud ajavahemikus september 2007. a – märts 2008. a. Töö maht on 39 lehekülge, lisad – veel 17 lehekülge. Töö kirjutamiskeel on eesti keel, võõrkeelsed terminid on kirjutatud inglise keeles.</p> <p>Töö koosneb kolmest peatükist, teoreetiliste peatükkide maht on 24 lehekülge, uurimuslik osa – 12 lk ning lisad, kuhu on pandud ankeedid, mille alusel sai läbi viidud uurimus. Uurimustöö eesmärk – uurimusega välja selgitada peamised põhjused, miks inimesed panevad toime vägistamisi ning missugused lapsepõlvega seonduvad tegurid soodustavad selliste tegude toimepanemist.</p> <p>Uurimise objektiks valis töö autor vägistamised ning uurimise aineks – vägistamise põhjused ning riskitegurid lapsepõlvest.</p> <p>Esimene peatükk käsitleb seksuaalsete hälbivuste liigitust, ülevaadet eelsoodumustest vägistamise toimepanemiseks, seksuaalse vägivalla tunnuseid ning tagajärgi. Teises peatükis seletatakse lahti psühholoogilised, sotsiaalsed ja bioloogilised teooriad vägivallatsejaks kujunemisest ning käsitletakse alkoholi ja uimastite mõju seksuaalsele vägivallale.</p> <p>Kolmas peatükk on pühendatud Murru Vanglas läbi viidud uurimusele vägistamises süüdi mõistetud isikute seas ning selle uurimuse tulemustele. Uurimusmeetoditena kasutas töö autor anketeerimise ja intervjuerimise. Ankeet (nii eesti-, kui ka venekeelne) koosneb 30 küsimusest. Uurimuse põhitulemused: üle poole respondentidest rõhutasid nende peredes lapsepõlves valitsenud psühholoogilisele või füüsilisele vägivallale, mille pealtnägijateks ning ohvriteks nemad osutusid. Seksuaalset vägivalda tunnistasid vaid mõned, kuid iga neljas respondent rõhus sellele, et inimene, kes on sattunud seksuaalse vägivalla ohvriks, võib lõpuks ka ise kasutada vägivalda teise inimese suhtes.</p>	

Lõputöö peamise tulemusena rõhutab töö autor, et olles tutvunud vägistamise võimalike põhjustega, oskab töö autor asjatundlikumalt suhelda, tegutseda ning kohelda seksuaalkuritegudes süüdimõistetud isikuid oma igapäevases töös ning nende resotsialiseerimiseks otsida toetuspunkte mitte ainult isikute tänapäevasest elust, vaid kasuks tuleb ka nende lapsepõlve detailne uurimine.

Võtmesõnad : vägistamine, alaealine, seksuaalne vägivald, hälbivus, seks, ohver, pornograafia

Keywords : rape, teen, sexual violence, deviation, sex, victim, pornography

Säilitamise koht: Justiitskollidž

Kaitsmisele lubatud:

Juhendaja: allkiri:

SISUKORD

SISUKORD	4
SISSEJUHATUS	5
1. LAPSEPÕLV JA SEKSUAALSE HÄLBIVUSE ARENG	7
1.1. Vägistamise etioloogia.....	9
1.1.1. Perekond ja lapsepõlv	9
1.1.2. Perekondlikud suhted ja nende mõju lapsele	10
1.2. Lapse seksuaalne väärkohtlemine.....	13
1.2.1. Seksuaalse vägivalla tunnused.....	14
1.2.2. Seksuaalse väärkohtlemise tagajärjed.....	15
2. VÄGIVALLATSEJAKS KUJUNEMINE	17
2.1. Vägivalla etioloogilised teooriad	18
2.1.1. Psühholoogilised teooriad.....	18
2.1.2. Sotsioloogilised teooriad.....	19
2.1.4. Alkoholi ja uimastite mõju seksuaalsele vägivallale	20
2.1.4. Bioloogilised teooriad.....	22
3. UURIMUS MURRU VANGLAS	24
3.1 Uurimuse metodoloogia.....	24
3.1.1. Anketeerimise korraldamine ja läbiviimine.....	24
3.1.2. Intervjueerimise korraldamine ning läbiviimine.....	26
3.2. Ankeedi ning intervjuude tulemused	26
3.2.1. Uuritavate sotsiaal-demograafiline analüüs.....	27
3.2.2. Kriminaalne taust, kalduvused.....	28
3.3. Uurimuse lõpptulemused ning seosed	34
KOKKUVÕTE	36
PE3IOME.....	40
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	42
LISAD.....	44
Seksuaalse enesemääramise vastased süüteod.....	44
Eestikeelne ankeet.....	49
Venekeelne ankeet	55

SISSEJUHATUS

Antud töös soovib autor uurida ning välja selgitada sellise raske kuriteo nagu vägistamine põhjusi ja riskitegureid.

Vägistamise definitsioon tuleneb Karistusseadustiku¹ § 141-st, mille järgi on vägistamine inimese tahte vastaselt temaga suguühendusse astumine, kasutades vägivalda või inimese seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama. Iga tsiviliseeritud õiguslik ühiskond tagab oma liikmete au ja väarikuse ning kindlustab turvalisuse. Seksuaalsuhete norme kontrollitakse nii seaduse, kui ka inimeste isiksusevaheliste suhete ja seksuaalkasvatuse kultuuri poolt. Seksuaalkuriteod ei ole nii levinud, nn vargused, kuid nende kuritegude toimepanek kutsub meie ühiskonnas esile suurt resonantsi, kuna antud kuriteo toimepanemisega kaasneb suur oht ühiskonna jaoks ning pöördumatud füüsilised, moraalsed ja psühholoogilised tagajärjed kannatanule.

Uurijate, kohtunike, prokuröride ja advokaatide ettekujutused seksuaalkurjategijate motiividest on reeglina lihtsustatud ja kitsad. Eksisteerib selline arvamus, et juhul, kui kuriteos kahtlustataval või süüdistataval on avastatud mõni vaimne haigus, nt psühhopaatia¹, siis see ongi kuriteo sooritamise põhjuseks. Tegelikult aga on tuhandeid psühhopaatide, kes ei riku kunagi seadusi. Reeglina ka kurjategijate seletused on segased, kuna ka nemad ei pruugi aru saada tõelistest motiividest, mis viisid neid kuritegelikule teele ning selleks, et tõeliste põhjusteni jõuda, tuleb välja uurida ja mõista inimese psühholoogiat tervikuna.

Töö koosneb teoreetilisest ülevaatest selle kohta, miks ja kuidas võib tekkida seksuaalhälbivus, vägistamise riskiteguritest, vägivalla- ja agressiivsuse arengust inimeses, ning uurimuslikust osast, kus püütakse leida tõendeid riskitegurite eksisteerimise ja realiseerimise kohta Murru Vangla kinni peetavate isikute seas, kes on süüdimõistetud vägistamise toimepanemises. Seega asetab töö autor peamise rõhu isiku lapsepõlvele ning

---

¹ Mõiste "psühhopaatia" tähendab isiku iseloomu anomaaliaid, mis täielikult määravad indiviidi psüühilise kuju, jättes tema vaimsele arengule oma võimsad jäljed ning elu jooksul ei allu muutustele, segades ümbritseva keskkonnaga kohandumist (Gannuškin 1933)

sellest on tuletatud ka töö hüpotees: vägistamise põhjused tulenevad, oma suuremas osas, juba lapsepõlvest või noorukieast.

Uurimise objektiks valib töö autor vägistamised ning uurimise aineks – vägistamise põhjused ning riskitegurid lapsepõlvest.

Uurimise läbiviimise meetoditeks said valitud anketeerimine ja intervjuerimine. Ankeet koosneb 30 küsimusest, mis puudutavad kinnipeetavate elu (sealhulgas ka intiimelu ning lapsepõlveperioodi) ning ankeedis olevate küsimuste põhjal sai intervjueritud 5 Murru Vanglas karistust kandvat kinnipeetavat, kes töö autori arvates pakuvad erilist huvi (välja valitud eeltöö käigus Murru Vangla arvestusosakonnas, tutvudes isiklike toimikutega, intervjuerimiseks said valitud grupiviisiliste vägistamiste ning intsestide toimepanijad) ning võivad oma vastustega täiendada anketeerimisega saadavaid tulemusi.

Teoreetiline osa koosneb 2 peatükist, kus räägitakse seksuaalhälbivuse tekitamisest ja sellest, kuidas ning mis põhjustel lapsest kujuneb vägivallatseja. Näiteks, peab töö autor vajalikuks ära märkida selliseid põhjusi, mis juba lapsepõlves võivad olla eelsoodumusteks seksuaalhälbivusele, nagu vaenuliku või vägivaldsed suhted perekonnas, mis avaldavad oma mõju lapse arengule, sh ka seksuaalarengule, kuna perekonnas valitsevate suhete põhjal võib lapsel tekkida ettekujutus, et just vägivaldsed suhted mehe ja naise vahel on ainuõiged suhted. Samas, teoreetilises osas on ära toodud ka lapsepõlves kogetava seksuaalse vägivalla tunnused ning erinevad tagajärjed, mis omakorda avaldavad suurt (reeglina – negatiivset) mõju lapse arengule. Teine peatükk käsitleb üldtunnustatud teooriad sellest, kuidas lapses tekib ning areneb agressiivsus, mis omakorda tingib lapse kujunemise vägivallatsejaks ning mida on tõendatud teooriate ja uuringute abil.

1. LAPSEPÕLV JA SEKSUAALSE HÄLBIVUSE ARENG

Mis ajast hakati uurima inimese seksuaalseid hälbivusi ning kuidas neid klassifitseeritakse? Kuidas teha kindlaks, mida saab ning mida ei saa nimetada seksuaalseks hälbivuseks ning millest need kriteeriumid sõltuvad?

Juba rohkem kui 2000 aastat tagasi pöörasid budistid oma tekstides tähelepanu sellele, et eksisteerib eriline seksuaalne huvi loomade ja laipade vastu. Samal ajal, sõltuvalt religioonist, käsitlesid erinevaid seksuaalse hälbivuse vorme ka erinevalt. Vana juudi religioon taunis homoseksuaalsust, transvestismi ning isegi masturbatsiooni, Vana Roomas peeti seksuaalsuhet alaealise poisi ning täiskasvanu mehe vahel täiesti normaalseks teoks.

XIX sajandil muutus seksuaalse perverssuse uurimine teadusharuks, 1887. aastal publitseeris saksa psühhiaater ja seksuoloog Richard von Krafft-Ebing (1840-1902) oma raamatut „Psychopathia Sexualis“, kus kirjeldatakse selliseid hälbivusi nagu fetišism, sadism, masohhism, nekrofiilia ning 30 aasta pärast rajas tuntud saksa seksuoloog Magnus Hirschfeld ülikooli, kus uuritai inimeste seksuaalkäitumist, eriti siis seksuaalseid hälbivusi, sh ka vägistamist.

Termini seksuaalne hälbivus (parafilia) defineeris väga täpselt Igor Kon, kes sõnastas selle järgmiselt: „see on igasugune seksuaalne käitumine, mida ühiskond ei luba ning taunib ning paljudel juhtudel keelab seadustega“ (Kon 1997:9), ehk siis kõik see, mis puudutab seksuaalseid tegevusi, kuid pole lubatud nii seadustega, kui ka ühiskonnas valitsevate moraalinormidega.

Vastavalt DSM-IV (Statistical Manual of Mental Disorders - psüühikahäirete diagnostiline ja statistiline käsiraamat) klassifitseeritakse seksuaalhälbivused rühmaks:

- Ekshibitsionism, ehk siis oma genitaalide avalik demonstreerimine, nt tänaval
- Fetišism, ehk siis elutu objektide kasutamine, nt naiste aluspesu
- Froterism – selline hõõrumisviis teise inimesega, kus tema ei aima, et temaga midagi tehakse

- Pedofiilia – seksuaalsed tegevused alaealiste suhtes
- Masohhism, sadism, transvestism ning teised suunad (eriline seksuaalne huvi loomade, laipade, fekaalide vastu)

Selliste hälbivustega kaasneb sageli ka hälbivuse arenemine ning erinevate hälbivuste (nt pedofiilia ja froterism, fetišism koos transvestismiga) kokkuliitumine, mille tulemusena pole välistatud ka see võimalus, et oma järgmiseks eesmärgiks, mida selline inimene proovida tahaks, võib olla ka vägistamine, mis on töö autori arvates rängim hälbivuse realiseerumise viis, kuna sellega riivatakse väga ohvri õigusi, eelkõige siis seksuaalset enesemääratlust.

Töö autor peab vajalikuks antud peatükis välja tuua ka selle, millised tegurid võivad soodustada seksuaalse hälbivuse tekkimist või arenemist.

Põhjused, mis võivad soodustada tahet ebanormaalseks seksuaalsuhteks:

- Ühiskonna karm suhtumine seksuaalvähemuste tegevusse (nt homofobia maailmas)
- Kultuur ja kombed, mis toetavad vägivalda (vägivaldsete filmide kättesaadavus, pornofilmide propageerimine)
- Müütidega nõustumine (nt sellega, et iga naine tahab, et keegi teda vägistaks)

Põhjused, mis raskendavad normaalse seksuaalvahekorda soovi ning soodustavad ebanormaalseid intiimsuhteid:

- Eelnev negatiivne seksuaalkogemus, kartus selle ees, et seksuaalpartner keeldub vahekorrast
- Hirm, et inimene ei ole võimeline erutama iseseisvalt
- Suhtlemisprobleemid, vähene enesekindlus
- Õnnetu abielu

Ka sellised põhjused, nagu endiste aastate kogemus (eriti negatiivne) avaldavad mõju inimese ettekujutusele normaalsetest inimsuhetest, mille tulemusena võib inimene otsustada oma endistest harjumustest keelduda ning näiteks proovida realiseerida oma soovi ebaloomulikul viisil, nt vägivalda kasutades ei pea partner andma nõusolekut

seksuaalvahekorraks, kuna see probleem lahendatakse niiviisi, et kes on tugevam – see valitsebki ja otsustab mida teha või mitte teha. Seega väidab töö autor, et seksuaalhälbivusi võib nimetada aluseks vägistamisele, kuna vägistamine on seksuaalhälbivuse edasi arenenud vorm. Seega seab töö autor endale eesmärgiks välja tuua peamised põhjused, miks inimesed panevad toime vägistamisi ning mis soodustab selliseid tegusid juba lapsepõlvest.

1.1. Vägistamise etioloogia

Kasutades terminit etioloogia, peab töö autor silmas üldistatud teaduslikult tunnustatud kogumit ettekujutustest mõne nähtuse tekkest (haigus, kuritegevuse liik jne). Nähtuse põhjused võivad olla kas mono- või polüetioloogilised, mis tähendab seda, kas nähtus on tekkinud ühe või rohkemate tekkepõhjuste tagajärjel. Selle töö kontekstis kasutatakse seda terminit selleks, et anda ülevaade polüetioloogilistest põhjustest ning eelsoodumustest vägistamiseks.

1.1.1. Perekond ja lapsepõlv

Millest tekib vägivaldsus inimestes? Kuidas on seotud omavahel lapse arengukäik esimeste eluaastate jooksul ja tema käitumine täiskasvanuna? Üks vägivalda tekkimise allikatest võib pärineda inimese lapsepõlve eripärasustest ning sellest, mis suhted olid lapse ja vanemate vahel.

Teadlased Julia ja Herman Schwendlinger tõendasid oma uuringus, et seksuaalsete hälbivustega inimestest u 70%, eriti vägistajad, on pärit vaestest perekondadest, reeglina on need inimesed madala arenguga (Adler 1995:240). Oma uurimuslikus osas on küsitud vägistajatelt ka haridustaseme kohta. Tulemus peegeldab vägistajate sarnast olukorda madala arenguga Eestis, Murru Vangla näitel, kus 60% vägistajatest oli kas põhi- või algharidus. Vastavalt Ameerikas FBI poolt läbi viidud uuringutele, pandi 2004. aastal toime 36,4 vägistamist 100 000 elanikku kohta (Eestis oli samal aastal 11,3 vägistamist 100 000 elanikku kohta, 3,7 % kogu isikuvastase kuritegude hulgast), mis moodustab 6,9%

kogu isikuvastaste kuritegude hulgast, mis pandi toime tol aastal. Sama uuringu andemete põhjal oli 36-st seksuaalkurjategijast rohkem kui pooltel vähemalt üks lähim sugulane vaimselt haige, samuti igal teisel oli vähemalt üks vanem kriminaalse minevikuga, tihti laste vastu toimepandud kuritegudes süüdimõistetud. Liigi 1/3 vägistajate perekondades olid probleemid alkoholi või uimasti tarvitamisega (andmed pärinevad FBI raportist Crime in the United States 2004:11).

Kuna varasema lapsepõlve ajast hakkavad lapsel kujunema ettekujutused maailmast, käitumisviisidest, sellest, mis on „hea” ja „halb”, siis just lapsepõlve aeg on inimese kasvatuses mõttes kõige tähtsam periood, mille jooksul peab ta, eelkõige oma vanemate abil, omandama moraalselt korrektsed ning üldtunnustatud käitumisnormid.

Sünnist alates on esimesel 6-7 aastal lapse jaoks kõige olulisemaks inimeseks tema ema ja isa. Sel ajal hakkab laps juba teadlikult ümbritsevat keskkonda tundma, tal tekib arusaamine, et tema jaoks on ema eelkõige vajaduste rahuldamise allikas. Lapse ja ema sümbioos on tugev, kuna laps saab emalt kogu rahulduse ja õnne, just ema rahuldab lapse soovi ja vajadusi. Selline pikk sõltuvus emast jätab kindlasti oma jäljed lapse sisemaailma arengule, ehk siis ema suhtumine internaliseeritakse², kuidas ema suhtus lapsedesse – nii ka laps hakkab edaspidi suhtuma iseendasse. Juhul, kui lapsepõlves olid suhted ema ja lapse vahel tõrjuva iseloomuga, siis ei hakka ka laps ennast hindama, nagu seda ei teinud ema.

1.1.2. Perekondlikud suhted ja nende mõju lapsele

Olulist rolli lapse normaalse arengu jaoks, eriti esimestel eluaastatel, mängib mõõdukas ja kohane vanemate tähelepanu, hoolitsus ja tõsised suhted vanemate vahel. Laps vajab kogu aeg suhtlemist oma vanematega, kuna sellest suhtlemisest hakkab ta ammutama väärtuseid ja hinnanguid, mille põhjal tekib tal väärtushinnanguline reguleerimissüsteem.

---

² Internaliseerima (ingl. k. – *internalisation*) – E. Ericsoni poolt 1950. a oma raamatuses „*Childhood and Society*“ pakutud psühholoogiline termin, mis tähendab omastamisprotsessi, mille käigus võetakse endale sotsiaalseid väärtusi, norme, stereotüüpe.

Esimestel eluaastatel peab laps olema vanemate tähelepanu keskel, kontakt emaga loob lapses suhtumismudeli naissoo suhtes, suhtlemisest isaga sõltub edaspidine ettekujutus meessoos esindajatest. Eriti oluline on siin ema roll ning positsioon perekonnas, kuna just perekonnast võtab laps arusaamad naistest, esimese mulje loob just ema.

Ettekujutuse inimsuhetest võtab laps oma vanemate vahelistest suhetest. Juhtub ka nii olema, et tulevased kurjategijad ei näe oma lapsepõlves armastust ja vajalikku tähelepanu oma vanemate poolt, enamik oma ajast veedavad sellised lapsed üksinda, armastuspuudusest tekitab lapsel tunne, et teda ei ole kellelegi vaja, mis omamoodi põhjustavad olukordi, kui laps ei ole võimeline armastama. Otse loomulikult ei tähenda vanemate hoolimatus kindlasti seda, et lapsest kasvab välja vägivallatseja. Juhul, kui lapsel on võimalus (loe – õigus) saada efektiivset toetust ja abi perekonnast väliselt, näiteks kooli psühholoogilt, lastekaitsega tegelevate asutustest või isegi vanemate poolt määratud vanemais asendavalt isikult. Kuid ühe näitena võib siin tuua vene tuntud luuletaja A. Puškini eluloo. Puškini lapsepõlv oli üsna rõõmutu, sest vanemad suhtusid temasse ükskõiksusega, suurima osa ajast oma lapsepõlves veetis koos oma hoidja Arina Radionovnaga. Seepärast vältiski ta oma luuletustes lapsepõlvemälestusi ega nimetanud kordagi ema ja isa, kuid suure südamesoojusega suhtus ta hoopis oma hoidjasse ning vaatamata sellele, et lapsepõlves oli ta ilma vanemate armastuseta, kasvas temast välja andekas ning mittekuritegelik inimene.

Juhul aga, kui sisemine tunne, et laps peab saama tähelepanu ja abi, jääb rahuldamata, võib suunavate täiskasvanute puudus muuta olukorda siis negatiivses suunas. Eriti on see märgatav poiste näitel, kellel puudub tugi isa näol. Isa puudumise korral hakkab laps otsima teda suunavat isikut teiste hulgas, reeglina – emaga suhtlevate meeste seast, kuid reeglina ei pruugi need ajutised „issid” anda lapsele vajalikku kasvatust, vahel isegi vastupidi – erinevate kasvatusviisidega mehed ainult kahjustavad nõrga lapse psüühikat.

Juhtudel, mil lapse vanemad otsustavad lahutada enne lapse täiskasvanusaamist, traumeeritakse lapsi niivõrd tõsiselt lahutusprotsessi ajal, et hiljem tekitavad need psühhotraumad ettekujutuse, et laps ei ole võimeline sotsiaalsete sidemete loomiseks. Sellega tekkib kinnisus, laps väldib oma endist sõpruskonda, koolikaaslasi. Selle asemel, et oma eakaaslastega aega viita, pühendub laps iseendale, kontaktide asemel tekkivad tal erinevad fantaasiad, mille mõju alla laps satub ning aja jooksul see mõju vaid suureneb.

Tihti kasvavad seksuaalkurjategijad n.ö. isolatsioonis, kust neil tekivad kõrvalekalded käitumises. Sellises laste arenguosas võivad nad hakata piinama loomi, kiusama teisi eakaaslasi, väljendama agressiooni vanemate ja õpetajate vastu. Juhul, kui kõik negatiivsed faktorid, nagu tõrjuv ema, puuduv või vägivallatsev isa, seksuaalne ahistamine sugulaste poolt, halb õppeedukus ja lapse seksuaalse arengu ebanormaalne kulg kokku saavad, siis on tõenäosus, et lapsest kasvab välja hälvik, päris suur. Vanemate poolt tähelepanu puudumine, üksindus ja psühholoogilised hälbed, eelkõige seksuaalse kasvatamise sfääris, moodustavad kokkulangemise puhul düssotsiaalse isiku, kelle väärtushinnangute süsteem on nii vähe arenenud, et eeltingimused kuritegelikule teele suunamiseks on lapse sees aset leidnud ning kinnitunud.

1.2. Lapse seksuaalne väärkohtlemine

Lapse seksuaalse väärkohtlemise all mõistetakse eelkõige selliseid tegusid, mis omavad seksuaalset sisu ning on suunatud laste poole.

Seksuaalse väärkohtlemise aktideks loevad inglise teadlased Swann ja Ralston järgnevaid lapsele suunatud tegevusi:

1. lapse intiimsete kehaosade hellitamine, katsumine, suudlemine
2. teise lapse suguelundite vaatlemisele ahvatlemine
3. oma suguelundite demonstreerimine lapsele
4. sõrmega suguühete matkimine
5. masturbeerimine (suguelundite hõõrumine)
6. vaginaalne suguühete lapsega
7. suguühete lapsega päraku kaudu
8. suguühete lapsega suu kaudu (Soonets jt 1997)

Tavaliselt satuvad seksuaalse väärkohtlemise ohvriteks lapsed vanuses 3-9 eluaastat, kes esiteks ei saa oma vanuse tõttu seksuaalkäitumisest aru ning teiseks, sellisel vanusel seksuaalselt ära kasutatud laps ei suuda õieti toimunud sõnastada ning arvestades sellega, et lapsepõlves on lastele iseloomulik fantaasiate reaalsusega segamini ajamine, ei pruugi vanemad uskuda seda, mida laps võib rääkima hakata. Samuti ei pruugi mõnikord laps üldse juhtunust rääkida, kuna teda on kas hirmutatud ning kardab vägistajat, või veelgi hullem – lapse ja vägistaja vahel on sõlmitud „vaikimislepe”, mis tähendab, et laps lihtsalt ei hakka rääkima, kuna usaldab oma sõpra-vägistajat.

1.2.1. Seksuaalse vägivalda tunnused

Seksuaalse ärakasutamise, sõltumata vägivalda kasutamisest või mitte, võib jagada kaheks: füüsilised sümptomid ja muutused käitumises. Mõlemate rühmade tunnused on iseloomulikud vägivaldsele suguühendusse astumisele, muutused käitumises ilma füüsiliste sümptomideta – seksuaalvahekorrale, kus last oli kuidagi keelitatud suguühetele ilma vägivalda kasutamisetä.

Tuginedes Ruht Soonetsi klassifitseerimisele, kuuluvad füüsiliste sümptomide hulka: 1) verine riietus ning aluspesu, 2) sinakad ja verimuhud, eelkõige suguelundite piirkonnas, 3) kuseteede põletikud, 4) suguhaigus, 5) rasedus.

Käitumist puudutavad muudatused, mis on tekkinud suguühendusse astumise tõttu, jagatakse neljaks:

1. Lapse seksuaalse väljendamise muudatuste hulka kuuluvad silmapaistev huvi seksuaalmängude vastu; erutav käitumine teise sooesindajate suhtes; tihe suguelundite masturbeerimine
2. Lapse emotsionaalsed muutused, nn depressiivsus, apaatia, kerge ja tihenev enesekontrolli kaotus, oma sõprade vältimine
3. Enesehinnangu langus ja enesetapumõtted või –katsed
4. Igasuguste tegevuste vältimine, mis sunnib last lahti riietuma, näiteks meditsiiniline kontroll, kehalise kasvatuse tundide külastamine, pidžaamasse ümberriietumisest keeldumine enne magamisminekut, ehk siis oma keha varjumine teiste silmadest (Ruth Soonets 1997:99-100).

Selliste tunnuste olemasolu ei pruugi 100%-selt tähendada vägistamist, kuna siin võisid aset leida ka teised sündmused, näiteks probleemid koolis, kuid kindlasti tuleb lapsega rääkida, kuidas need tunnused on ilmunud ning õigel lähenemisel räägib laps ausalt ja lõpuni oma muredest. Juhul aga, kui realiseerusid kõige kolemad oletused ning laps langes seksuaalkuriteo ohvriks, siis kogu tuleb tähelepanu suunata seksuaalse väärkohtlemise tagajärgede likvideerimisele. Sellest, mis tagajärjed lapsele kaasnevad seksuaalse väärkohtlemise puhul, lähemalt järgnevas peatükis.

1.2.2. Seksuaalse väärkohtlemise tagajärjed

Seksuaalne väärkohtlemine jätab lapse isiksusele tõsised negatiivsed jäljed. Nende tagajärgede tõsidus ning parandamisvõimalused on igal juhtumil erinevad ning sõltuvad nii lapsest, kui ka vägistajast, samuti väärkohtlemise iseärasusest ning last ümbritsevast keskkonnast.

Ilmselt mängib peamist rolli vägistamise ajal ohvri vanus, kuna laste närvisüsteem pole lapsepõlve ajal veel lõpuni välja formuleerunud ning vägistamisega toodud kogemused vaid kahjustavad lapse taju ning arengut. Juhul, kui seksuaalse väärkohtlemise ajal sai laps naudingut, võivad esile tulla süü- ja häbitunded, kuna laps ei saa oma vanuse ja vaimse arengu tõttu hinnata oma tundeid ning ta satub segadusse. Ühelt poolt on lapsel positiivsed tunded väärkohtleja suhtes (juhu, kui väärkohtlemine oli vägivalda kasutamata), teiselt poolt tahab sisemiselt väärkohtlemise lõpetamist.

Väärkohtlemise tihe sagedus, raskus ning vägivalda kasutamine ainult süvendavad niigi ulatuslikke tagajärgi, kuna iga korruga tunneb laps ennast veelgi abitumana ja haavatavamana, mistõttu on lapse psüühika ja enesehinnang rikutud.

Üldtunnustatud on fakt, et on vahe selles, kelleks osutub lapse jaoks väärkohtleja ning mida kaudsem ta on – seda kergem on ohvrile saadud traumasid üle elada ning väärkohtlemise tagajärgedega hakkama saama. Juhul aga, kui väärkohtleja on lapse perekonnaliige või veelgi hullem – vanem (eriti, kui tegemist on isaga), siis kaob lapsel võimalus saada toetust perekonna seest, kuna hirm vanema ees, et väärkohtlemine võib korduda, on suurem, kui arusaamine, et väärkohtlemisest tuleb rääkida teistele perekonnaliikmetele. Samuti see, et väärkohtlejaks osutus lapsele lähim sugulane võib arendada lapses hirmu, et ka teised talle kallid talle inimesed võivad ohu allikateks olla.

Toetuse ja abi saamine väliskeskkonnast, nt ohvriabispetsialistide, psühhoterapeutide ja sotsiaaltöötajate juures tänu erialasele ettevalmistamisele ning inimlikule suhtumisele peab aitama last tema sisetraumades üle saamisel, kuna juba see aspekt, et tema eest hoolitakse ning talle osutatakse vajalikku ja kohast tähelepanu, peab leevendama väärkohtlemisega tekitatud tagajärgi.

Lapse seksuaalse väärkohtlemise tagajärjed võib jagada viieks rühmaks, mis hõlmavad järgmised negatiivsed tulemused (Bernet 1997:434):

1. ärevushäired (foobiad, unehäired, liigne kartlikkus)
2. dissotsiatiivsed reaktsioonid ja hüsteeriahood (amneesia, isiksuse mitmesus)
3. füüsilised kaebused (enurees, anaalne ja vaginaalne sügelus, anoreksia, buliimia)
4. depressiivsus, madal enesehinnang
5. seksuaalkäitumise häired seksuaalsest ülierutuvusest seksuaalsete stiimulite vältimiseni

Nagu näha, on seksuaalsest väärkohtlemisest tingitud negatiivsed tagajärjed niivõrd tõsised, et lapsel ilmuvad nii füüsilised, kui ka vaimsed ja emotsionaalsed hälbimused, mis seavad ohtu lapse üldise füüsilise ja vaimse arengu, emotsionaalse tasakaalu ning isegi elu, kuna halvematel juhtudel abitu ja süvenenud depressiivsusega laps, kes ei näe toetust mitte kuskil, võib väljapääsmatusest oma elu lõpetada enesetapuga.

2. VÄGIVALLATSEJAKS KUJUNEMINE

Selles peatükis annab töö autor ülevaate sellest, mis põhjustel ning milliste tegurite realiseerumisel võib lapsel tekkida lapse arengut kõvasti mõjutav ja tema sees peituv agressiivsus.

Kasutades terminit agressiivsus, peab töö autor silmas eelkõige negatiivseid tagajärgi sellele, et inimesel puuduvad sotsiaalsed teadmised selle kohta, mis on õige ja mis on väär, temale on lubatud agressiivselt käituda nii, et ta ei peaks oma käitumise tagajärgede eest vastutama. Agressiivsus ei ole üksiktunnus, see on seoses suure hulga psüühiliste omadustega, nende puudumise või liiasusega (Keltinngas-Järvinen, 1992:4).

Kus peitub agressiivne käitumine, kas tuleneb see inimese isiksusest või siis väliskeskkond sunnib inimest käituma agressiivselt? Kindel on see, et inimese käitumine tuleneb inimese otsustusest, mille puhul olukorra õige tajumine on õige otsustamise pant. Käitumine on inimese otsus reageerida vastavalt sellele, kuidas ta ümbruskonda ja olukorda endale ette kujutab. Selline printsiip kehtib kogu käitumise puhul, sh ka agressiivse käitumise. See, kuidas ta seda olukorda enda jaoks lahendab ning mis otsused sellest tulenevalt langetab – on mõõdik sellele kohta, kas inimene on tasakaalustatud ning saab oma emotsioonidega hakkama või mitte. Enesekontroll peab arenema juba lapsepõlvest alates ning selleks, et inimene oleks suuteline ennast kontrollima, peab tal olema arusaam sellest, mis on lubatud ning mida ei tohi teha antud olukorras. Lapse sotsiaalsed oskused kujunevad tema ümbruses (eelkõige perekonnas), teda ümbritsevate inimeste inimsuhete mõjul peegeldavad lähiümbruse häired lapse arenguhälvetena. Kindel on see, et nt perekonna kannatamine vägivalda all või isegi pealtnägemine ei too lapse arengussekaasa mitte midagi positiivset. (Keltikangas-Järvinen, 992: 6-7)

2.1. Vägivalla etioloogilised teooriad

Millest on tingitud agressiivsus? Kas agressiivsuse põhjused peituvad inimeste psühholoogias, neid ümbritsevas keskkonnas või hoopis pärilikkuses? Selles peatükis annab töö autor lühiülevaate erinevatest sotsioloogilistest, psühholoogilistest ning bioloogilistest teooriatest vägivaldsetest eelsoodumustest. Sageli on nii, et vaid erinevate teooriate seisukohti kokku pannes avanevad tõelised vägivallategude põhjused ja motiivid, ehk siis ei ole nii, et toimib vaid sotsioloogiline või bioloogiline teooria, vaid pigem erinevad asjaolud ja nüansid korraga. Kuna vägistamine on vägivalla eriline vorm, millega rikutakse eelkõige seksuaalse enesemääratlemise õigust, siis selles peatükis antakse ülevaade vägivalla teooriatest tulenevatest põhjustest, mida saab kindlasti rakendada ka seksuaalse vägivalla põhjuste leidmiseks.

2.1.1. Psühholoogilised teooriad

Instinktiteooria põhimõte: agressiivsus ja vägivald on looduse poolt antud kaitsevahend. Selle teooria järgi on inimestel kaassünniga kindel võitlusinstinkt, mis on erinevate konfliktide puhul enesekaitse ja –alalhoiu alus. Kuna inimesel on see instinkt kaasa sündinud, siis peab see ka realiseeritud olema, ehk siis tihti otsib inimene, kuidas sellest võitluskihust tulenevaid pingeid maanduda, sellepärast üritavad tihti inimesed, eriti lapsed või infantiilsed inimesed omavahel nendest pingetest vabaks saada erinevate sõbralikke võitluste ja vallatuste kaudu, millest nad saavad rahuldust, kuid agressiivsus ja sõjakus selle pärast ära ei kao (Penthin 2003:23)

Mudelõppimise (sotsiaalse õpetamise) teooria järgi on vägivaldne käitumine eeskujude järgimise tulemus. Vägivaldse käitumise heakskiitmine võimendab sageli sellist käitumisviisi ning annab rohkem julgust ka edaspidi niimoodi käituda ning olla järgmisel korral veelgi vägivaldsem. Sellisel käitumisel seisneb kõige soovimatum tagajärg selles, et juhul, kui laps juhtub sellist käitumist pealt nägema, jääb ka tema mällu selline käitumisrepertuaar, mida ta võib järgida edaspidi, et oma soove ellu viia. Näiteks, olles pealtnägijaks sellele, kuidas lapse isa sunnib vägivaldada kasutades oma abikaasat

seksuaalvahekorda astuma, võib ka laps oma edaspidises elus, juba täiskasvanuna, sellist võimalust oma soovide rahuldamiseks kasutada. Siit tuleneb ka suurim oht lapse jaoks – olles vägivalda pealtnägija võib ta teha järeltõusu, et ainult oma võimu ja jõu kasutamise abil saada ellu viia oma soovi ning saada sellest ka rahuldust.

Frustratsiooni-agressiooniteooria. Frustratsiooni³ tõttu koguneb inimese sees sisemine pinge, viha, inimene hakkab ennast süüdistama sellest, et tal midagi välja ei tule, seega kaasnevad enesehinnangu probleemid ning sisemised pinged sellest vaid kasvavad. Juhul, kui selles seisundis olles tekitab inimesel ka mingi ajend või ilmub ärritaja, siis võib juhtuda emotsionaalne plahvatus, millega kaasneb sageli ka kättega vehkimine, vastu seinte või laua rusikaga löömine või vägivald teiste inimeste (tihti ka süütute inimeste) vastu, kes lihtsalt sattusid valel ajal valesse kohta. Näiteks sobiks siia olukord, kus noormees kurameerib ühe neiuga ning neiu mingil määral vastab talle samaga. Noormees käib tööl hommikust õhtuni selleks, et teenida raha ning kutsuda neiu kas kinno, diskole, restorani või kuskile mujale, kuid vaatamata sellele, et nemad on kogu aeg koos, ei ole mingisugust intiimsuhet senini nende vahel olnud. Ohuks siin võivad olla erinevad ettekujutused oma suhetest, ehk siis neiu arvab, et nemad on lihtsalt sõbrad, noormehe arvates aga on nad paar. Ühel momendil, kuna noormees otsustab selgusele jõuda ning lõpuks seksuaalvahekorda astuda, saab ta vastuseks, et senini teda ahvatlend ja provotseerinud, temaga koos aega veetnud neiu ütleb, et nad on lihtsalt sõbrad, võib noormees (eriti siis, kui tal on kalduvus vägivaldsele) vihaseks muutma, kuna kõik tema püüdlused intiimsuhteid selle neiuga rajada on läbi kukkunud, ning oma soovide rahuldamiseks vägivalda kasutada, kuna olles frustratsioonis luhtumise pärast, tema tuleb sees tekkinud seksuaalsed ja emotsionaalsed pinged kuidagi rahustada.

2.1.2. Sotsioloogilised teooriad

Tuginedes R. Penthini raamatule „Agressiivne laps“, väidab töö autor, et agressiivsust ning vägivaldset käitumist võivad esile kutsuda näiteks ka teatud suhtlusstruktuurid

---

³ Frustratsioon – negatiivne psühholoogiline seisund, mis on tingitud sellest, et inimene ei ole võimeline oma vajadusi rahuldada. Selline seisund avaldub sageli pettumuse, ärevuse, ärrituvuse või meeleheide puhul (autori definitsioon).

(võimuvahekorrad, hierarhia, omandivaldus, sotsiaalne staatus), kuna võimu omav isik peab tõendama oma tegevustega, et ta on ikka võimekas ning sageli tõendatakse seda omast nõrgemate alandustega, et näidata, kes on võimekam. Samas ka nt sildi külgekleepimine võib põhjustada vajadust vägivalda kasutamiseks, nt siis, kui ühe juhusliku intsidenti või juhtumi pärast on ühiskonnas inimeselt tekkinud arvamus, et tema ongi kogu aeg selline agressiivne ja vägivaldne ning selleks, et seda arvamust mitte külvata, tuleb inimestel käituda vastavalt ootustele. Teiste sõnadega, vägivalda võib esile kutsuda konkreetne olukord, milles viibides on inimese emotsionaalne seisund selline, mis annab talle käsu oma pingetest vabaneda ning rahuldust saada, sageli vägivalda kasutamiseks. Toome näiteks olukorra, et meessoos esindaja, olles privaatses situatsioonis ahvatleva naisega, erutab ning avaldab soovi seksuaalvahekorda astuda.

Ühiskonnast tuleneva seksuaalse vägivalda põhjuseks võib pidada ka üldkättesaadavat pornograafia meedias (eriti teleris ja internetis). Selliste materjalide kättesaadavus aitab kaasa sellise kultuurikliima tekkimisele, kus lubatakse ning aktsepteeritakse vägivalda, eriti naiste suhtes. Peaaegu iga laps oskab tänapäeval interneti kasutada või veelgi lihtsam – telerisaateid valida, kuna sellise sisuga materjalide vaatamine, eriti siis, kui laps näeb nt seksuaalse vägivalda iseloomuga pilti või mõnd videot, mõjutab suure tõenäosusega lapse ettekujutust naistest, võimaldab kasutada vägivalda nende suhtes. Selliste materjalidega kokkupuutumine, eriti lapsel, võib tekitada pornosõltuvust ning tihe pornomaterjalide läbivaatamine, omakorda, võib põhjustada lubatu ja lubamatu vahelise piiri kadumist.

2.1.4. Alkoholi ja uimastite mõju seksuaalsele vägivaldale

Eksisteerib terve hulk riskitegureid, mille realiseerimine võib soodustada vägivaldset käitumist ning paljudel juhtudel ka vägistamisi. Tutvudes Baron ja Richardsoni raamatu „Aggression“ 8. peatükiga, võib väita, et seksuaalselt agressiivset käitumist soodustavad ning tihti ka põhjustavad sellised riskitegurid, nagu alkoholi, narkootikumide ja psühhotroopsete ainete tarbimine. Mida varem laps hakkab tarvitama alkoholi või narkootikume, seda aktiivsem on ta seksuaalses sfääris, kuid sageli võivad seksuaalne aktiivsus ühelt poolt ning alkoholi või uimastite mõjust tingitud võimetus oma tegevusi kontrollida teiselt poolt põhjustada kontrollimatuid vägivaldseid tegevusi selleks, et

seksuaalset rahuldust saada, teiste sõnadega siis vägistamiseni viia. (Baron ja Richardson, 1998:256-274)

1987. a Ameerikas läbi viidud uuringu tulemused tõestavad, et 59% vägistamistest kas kurjategija või ohver või mõlemad olid tarvitanud kas alkoholi või uimasteid (Muehlenhard ja Linton 1987:186-196). Alkoholimõju seksuaalsele erutumisele 1991 uurinud teadlased Crowe ja George avastasid, et alkohol soodustab kiiremat seksuaalset erutust psühholoogilisel tasandil ning surub maha kehalist reaktsiooni. Sellest võib järeldada, et olles joobes, võib seksuaalne erutus inimestel suurendada, kuid nende soov seksuaalvahekorda astuda võib mitte realiseeruda, kuna nad on liiga purjus. Kuid psühholoogiline aspekt mängib suuremat rolli, ehk siis inimene, olles seksuaalselt erutatud, peab silmas eelkõige oma seksuaalsete vajaduste rahuldamist, sõltumata sellest, kas ta on seda võimeline tegema või mitte. Inimese kindlus, mis tuleneb tema poolt tarvitatud alkoholist või narkootikumidest annab talle psühholoogilisel tasandil rohkem julgust selleks, et oma soovi rahuldada, kui tegelik joove. Olles joobes, need normid, mis varem hoidsid inimest tagasi ning ei lubanud tal amoraalselt käituda, muutuvad ebaolulisteks, ettekujutust vägivaldsest teost pehmendatakse. Juhul, kui joobes on nii noormees, kui ka neiu, pannakse sageli vägistamine toime järgmise skeemi alusel, mida 1991. aastal pakkusid Richardson ja Hammock: Reeglina, mehed ootavad naiselt seksuaalse aktiivsuse vihjeid ning efekti alkoholist, naine aga reeglina suhtub soojalt, kuid sõbralikult. Siis, kui mees ise otsustab seksuaalset aktiivsust välja näidata, püüdes nt tema juurde liikumist, tema käte oma kätte võtmist jne, naine aga tasapisi hakkab mehest eemale tõmbuma, kuid kuna mees on juba joobes, siis ta vaevalt suudab adekvaatselt naise reaktsioonist aru saada ning pigem kujutleb endale ette olematuid seksuaalsed vihjed naise poolt ning tema võimetus erinevatelt ärritajatelt saadud infot õieti töödelda, võib kaasneda kas otseselt vägivalda või mõne teise sunniga. Veelgi suurem on vägistamise tõenäosus siis, kui purjus on ka naine, kes võib olla ei taha seksuaalvahekorda astuda, kuid oma joobe tõttu ei saa kas adekvaatseid või üldse mingeid vihjed või märkusi teha selle kohta, et tema ei ole nõus seksuaalsuhteks ning seega ei proovigi mehe seksuaalset hoog jahutada, kuid ikkagi ei ole ise nõus seksima (Baron ja Richardson, 1998:265-266).

2.1.4. Bioloogilised teooriad

Vägivalla avaldamisega on kindlasti ka bioloogilised protsessid, kuid need on tihedalt seotud sotsiaalsete ja psühholoogiliste teguritega. Selles peatükis osutab töö autor kahele levinud teooriale, mis on tõendatud empiiriliste uuringutega Ameerika Ühendriikides eelmise sajandi teisel poolel.

Tuginedes Mednick, Gabrielli ja Hutchings'i 1983. aastal läbi viidud uuringule, saab väita, et kalduvus vägivallale on pärilik. Need teadlased teostasid järgmise uuringu: uurisid välja % lapsendatud lapsi, kellest said kurjategijad, sõltuvalt sellest, kas nende võõrasisa ning bioloogiline isa olid vägivaldsed kurjategijad või mitte. Uuringu valimi moodustasid lapsendatud lapsed selle pärast, et teada saada, kas geenid, mis võivad olla eelsoodumusteks vägivallale, antakse pärandiks või mitte. Uuringu tulemused on näidatud Tabelis 1.

	Bioloogiline isa on süüdimõistetud?	
Võõras isa on süüdimõistetud?	EI	JAH
EI	14	20
JAH	15	25

Tabel 1. Laste arv %-des, kellest said kurjategijad.

Nagu näha, nende laste puhul, kellel kurjategija oli vaid võõrasisa – peaaegu pole (1%), kuid samas bioloogilise isa kuritegevuse geenid tekitavad 6-%st erinevust nendega, kellel võõrasisa on õiguskaualekas inimene, millest võib järeldada, et ka sõltumata kasvatuses ning perekonnast, võivad lastel eksisteerida ning realiseerida teatud kuritegelikud kalduvused. Samas on näha, et juhul, kui lapsel nii võõras-, kui ka bioloogiline isa olid kurjategijad, siis oht, et ka lapsest kasvab välja kurjategija on päris suur, igal neljandal lapsel on see võimalus. Veel ühe päris tähtsaks uuringu tulemuseks võib pidada seda, et enamusel kurjategijatest (u 70%) oli madal arengutase ning haridustase oli mitte rohkem, kui 9 klassi.

Samuti kuulub bioloogiliste teooriate hulka ka kromosoomide erinevus meeste ja naiste vahel. Meyer-Bahlburg tõi välja hüpoteesi sellest, et mida rohkem inimese genotüübis on X-kromosoomi, seda vähem on temas vägivalda ning vastupidi, mida rohkem Y-

kromosoomi, seda rohkem on inimesel eelsoodumusi vägivaldale, samuti on leitud, et selliste inimeste vaimne areng on keskmiselt allapoole, tänu millele sellise genotüübiga kurjategijaid tabatakse rohkem ning kergemini. Selle hüpoteesi kinnitust leidis M.E. Jarvik, 1973. aastal teostatud uuringud vägivaldsete kinnipeetavatega seoses, kus avastas, et nende seas XYY-kromosoomidega inimesi on u 15 korda rohkem, kui sama genotüübiga õiguskaualekate inimeste seas. (Baron ja Richardson 1998:231)

3. UURIMUS MURRU VANGLAS

3.1 Uurimuse metodoloogia

Antud lõputöö uurimusosa koosneb Murru Vanglas läbiviidud sotsioloogilisel uurimisel, milles oli kasutatud kinnipeetavate anketeerimist ning intervjuerimist. Aluse, mille abil oli koostatud ankeet, tugines vene sotsioloogi V.A. Jadovi õppevahendil „Strategija sotsioloogitšeskogo issledovanija“. Sellest raamatust on võetud põhimõtted ankeedi koostamiseks ning intervjuu edukaks korraldamiseks ning läbiviimiseks. Enne sotsioloogilise uuringu läbiviimist oli moodustatud arvestusosakonna abil valim vägistamistes süüdimõistetud inimestest ning tutvudes isiklike toimikutega – valitud nende hulgast 5 kinnipeetavat, kellega oleks kasulik teha intervjuu. Enne ankeetide jagamist ning vestlustele kutsumist oli küsitud kinnipeetavate nõusolek uuringus osaleda, negatiivseid vastuseid polnud.

3.1.1. Anketeerimise korraldamine ja läbiviimine

Ankeedi mõiste, mis on tekkinud Jadovi õppevahendi läbilugemise tulemusel – kindlalt fikseeritud, uurimusobjektile kohane küsimuste kogumik selge vastusviisiga. Oma olemuselt on 3 vastusviisi ankeedi täitmisel, mis määravadki ankeedi tüübi, ehk siis: kinnine, poolkinnine ning lahtine ankeet (Jadov 1998:231).

Kinnine ankeet sisaldab endas kõik võimalikud vastusevariandid, poolkinnises ankeedis on nii lahtised, kui ka kinnised küsimused (ehk siis tuleb nii valida vastuste seas, kui ka kirjutada oma vastus) ning lahtine ankeet, kus on esitatud vaid küsimused ning respondent peab vastama oma sõnadega. Kinnist ankeeti kasutatakse sageli täpsete andmete saamiseks, lahtine ankeet aga sobib pigem sotsiaalsete uuringute puhul, kus tähtsam on respondenti terviklik seisukoht probleemist.

Lõputöö autor kasutab poolkinnist ankeedi, kus on 28 kinnist ning 2 lahtist küsimust. Valimi moodustasid 23 inimest, kes olid süüdimõistetud KarS¹ § 141 sätestatud kuriteos. 2. novembril 2007. a, mil viidi läbi uurimus, Murru Vanglas oli 1250 kinnipeetavat, nendest 28 inimest süüdimõistetud vägistamistes (23 kinnipeetavat oli anketeeritud ning 5 kinnipeetavat – intervjueeritud). Anketeerimine oli korraldatud vangla territooriumil ning individuaalne, ehk siis igale kinnipeetavale oli kätte antud ankeet, millele vastamine oli individuaalne ning aega selleks oli 1 nädal alates ankeedi kättesaamisest. Kõik 23 ankeeti olid tagastatud õigeaegselt.

Ankeedi koostamisel oli jälgitud E. Raska soovitusi ankeedi kompositsiooni koostamisel (Raska 1994:59), millega nähakse ette, et ankeet peab koosnema 3 eriosast: sissejuhatus, põhiosa ning demograafiline osa.

Ankeedi sissejuhatuses on respondentidele selgitatud, kes viib läbi, uurimuse eesmärk (ankeedis on muutunud kavatsusega saada kinnipeetavatelt tõelised vastused ja arvamused), samuti on mainitud ka vastuste anonüümsust ankeediga saadud tulemuste kasutamise viisist. Lisaks kuuluvad sissejuhatusesse ka küsimused 1-5, mis on koostatud selleks, et „meelestatda respondenti positiivselt ankeedi ja esitatud küsimuste suhtes“ (Raska 1994:60).

Ankeedi põhiosas on esitatud lõputöö hüpoteesist tulenevaid otseseid ning liigikaudseid küsimusi, et saada kinnipeetavate seisukohti ning arvamusi hüpoteesis esile tõstetud probleemi suhtes. Põhiosa moodustavad küsimused 6-24 ning nende küsimuste tulemused on lõputöö autori jaoks kõige tähtsamad hüpoteesi tõendamisel. Põhiosa lõpus on esitatud ka kontroll- ja intiimseid küsimusi, kuna ankeedi täitmise lõpule jõudmisel võivad respondendid vastata juba ilma kahtlusteta ning usaldamatustundeta, sest ankeedi põhiosa on juba tehtud ning inimene peaks olema valmis tegema ankeedi lõpuni.

Ankeedi lõpuosas on nn „pass“, ehk isikuandmete osa, mis sisaldab endas demograafilisi küsimusi, nt respondendi vanuse, soo, perekonnaseisu kohta. Lõputöö autor on lisanud demograafilise osa selleks, et kontrollida kogutud tulemuste usaldusväärsust (kui selles osas respondent kirjutab nt, et ta on 150-aastane hiinlane, siis vaevalt see ankeet väärub tähelepanu).

3.1.2. Intervjueerimise korraldamine ning läbiviimine

Intervjuu kujutab endast konkreetse plaani alusel läbiviidavat vestlust, mis näeb ette otsest kontakti intervjueri ja intervjueritava vahel (Jadov 1998: 229).

Lõputöö autor viis läbi intervjuu 5 kinnipeetavatega Murru Vangla vangistusosakonna arvutiruumis, kus kahekesi olles respondentiga vesteldi sama ankeedi alusel koos lisaküsimustega, mis tekkisid vestluse käigus. Selline intervjuu läbiviimise viisi on kasutusele võtnud soome sotsioloogide Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara raamatust „Uuri ja kirjuta“, mille kohaselt lõputöö autori poolt läbi viidud intervjuu on struktureeritud ankeetintervjuu (Hirsjärvi jt 2005:195). Vastuste kirjapanemine oli teostatud lõputöö autori poolt koheselt intervjueritava sõnade kohaselt. Murru Vangla vägistajate hulgas oli valitud lõputöö autori arvates kõige huvitavamad kinnipeetavad, keda oli süüdimõistetud grupiviisilistes või korduvates vägistamistes, intsestides (nt alaealise tüdruku grupiviisiline vägistamine koolis või oma tütre korduvvägistamine). Iga kinnipeetava intervjuerimiseks läks aega u 25-30 min ning intervjuerimise tulemustega saab tutvuda töö järgmises alapeatükis.

3.2. Ankeedi ning intervjuude tulemused

Valimi moodustasid 28 kinnipeetavat, kellega on läbi viidud nii intervjuu, kui ka poolkinniste vastustega anketeerimine, mille tulemused on üsna sarnased, kuid erinevustele, mis hakkasid silma tulemuste analüüsil, pöörab töö autor tähelepanu edaspidiselt tulemuste analüüsil.

3.2.1. Uuritavate sotsiaal-demograafiline analüüs

Kõik 28 respondenti olid meessoost, kõige noorem oli 20-aastane, kõige vanem – 57-aastane. Vanusejaotus on toodud Tabelis 2. Nagu näha, on 2 kõige suuremat rühma, ehk siis kinnipeetavad vanuses 20-25 ning 35-40. Töö autor pakub, et sellised rühmad on tingitud eelkõige seksuaalaktiivsuse suurusel, ehk siis noored inimesed vanuses 20-25, kellel intiimelu on alles ees ning härrad vanuses 35-40, ehk siis need, kes varsti võivad muutuda impotentideks, enamuse intervjueritud kinnipeetavatest on vanuses üle 35 eluaasta, mida võib seostada sellega, et reeglina nemad olid need, kelle vägistamise objektideks olid alaealised, sageli ka nende lapsed.

Tabel 2. Kinnipeetavate vanusejaotus.

Vanuserühm	Kinnipeetavate arv	Osalus %-des
20-25	5 + 1	21
25-30	3	11
30-35	3	11
35-40	4 + 1	18
40-45	3	11
45-50	1 + 1	7
50-55	2 + 2	14
55 ja üle	1 + 1	7

Märkus: punasega on näidatud kinnipeetavate arv, kelle andmed pärinevad intervjuust.

Haridustaseme järgi võib kohe märkida, et rohkem, kui poolel (60%) on kas põhi- või algharidus, ülejäänud 40% on kesk(eri)haridusega, kõrgharidusega pole ühtegi inimest, mis võib olla seotud sellega, et olles omandanud kõrghariduse ning sellega kaasnevat teadmisi, sh ka kultuur- ning ühiskondlikke väärtusi, on inimene võimeline oma tundeid ning käitumist kontrollima.

Enamik vägistajatest, kellega oli uuring läbi viidud, on või olid abielus (78%, kellest tänase seisuga on abielus vaid 14%), 1/5 aga polnud kunagi abielus olnud. 46% on perekonnas üks laps, 18% - 2 last, 15 % on 3 ning üle lapsi ning ühtegi last ei ole 21% vägistajatest. Samuti tuleb märkida seda, et enamik vägistajatest (70%) olid elanud linnas, 20% külas või asulas ning vaid u 10% - oma taludes.

3.2.2. Kriminaalne taust, kalduvused

Enamik respondentidest (68%) kannavad vabaduskaotuslikku karistust vanglas rohkem, kui esimest korda. Kinnipeetavatele määratud minimaalne vangistusaeg on 2 aastat, maksimaalne – 12a 3k. Vägistajatele määratud vangistusaeg on välja toodud Tabelis 3.

Tabel 3. Vangistusaja jaotus

Vangistusaeg	Kinnipeetavate arv	Osalus %-des
alla 5 a	6	21
5-7 a	7	25
7-10 a	11	39
10 ja üle	4	15

Enamikke kinnipeetavaid karistati kriminaalkorras esmakordselt vanuses 14-18 (54%), vanuses 30 ja üle karistati esmakordselt 29% kinnipeetavatest, mis räägib sellest, et on nii sellised kinnipeetavad, kes alustasid oma mitteõigskuulekat elu, olles noorukieas, on aga ka sellised, kes panid kriminaalkuriteo toime esmakordselt, olles juba keskmises vanuses.

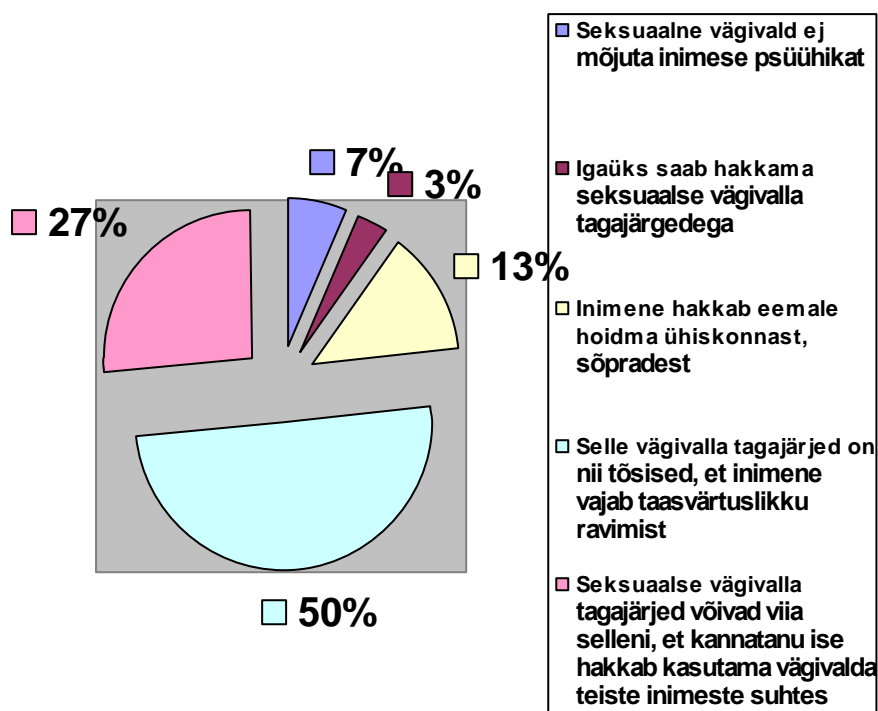
Peamiseks põhjuseks, mis soodustab üldist seadusrikkumist, 3% respondentidest peab sünniga kaasnevat kalduvusi (bioloogiline determinism), 47% aga – ühiskonnas valitseva sotsiaalse ebavõrdsuse, kuid samuti põhjuseks võib olla ka kehva kasvatus ja hoolimatus vanemate poolt (17%) ning sõpruskond (28%).

Enamik vägistajatest (53%) mainivad, et nende lapsepõlve ning seadusrikkumiste vahel on seos ning veel 29% rõhutavad seda, et just probleemne lapsepõlv põhjustas nendel seadusrikkumisi.

54% kinnipeetavatest nähes perevägivalda, on veendunud selles, et vägivalda abil saab oma suhteid tõestada, 17% kinnipeetavate perekondades aga, nende väitel, vägivalda kunagi polnud. Ülejäänute arvamusel perevägivald ei mõjuta inimese suhteid vastassooga. Mis puudutab psühholoogilist vägivalda, siis täpselt pool respondentidest arvab, et selline vägivallavorm, tuginedes oma lapsepõlvele, mõjutab inimese käitumist lapsepõlves niiviisi, et inimene võib hakata seadust rikkuma, 17% aga on veendunud, et psühholoogiline vägivald ei ole kuidagi seotud seadusrikkumistega. Füüsilise vägivalda mõju lapsepõlves on selline, et 57% arvamusel ei ole füüsiline vägivald põhiline

eelsoodumus seaduse rikkumiseks, 17% arvamusel ei mõjuta füüsiline vägivald last mitte kuidagi ning u ¼ kinnipeetavatest arvab, et olles lapsepõlves füüsilise vägivalla all kannatanud, hakkab selline ohver ka ise edaspidi vägivaldselt käituma.

Seksuaalse vägivalla mõju lapse arengule arvamused on kajastatud joonisel 1.

Joonis 1. Arvamused seksuaalse vägivalla mõjust lapse arengule

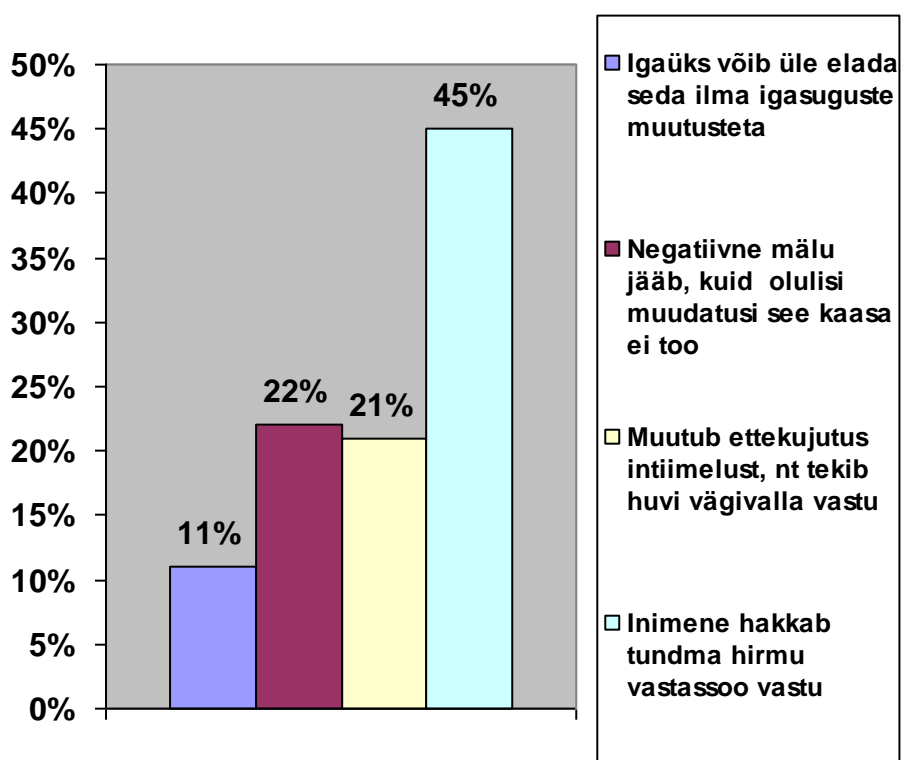
Selle kohta, milleni võivad viia seksuaalse vägivalla tagajärjed, vastasid vägistajad järgmiselt:

- 11% väidavad, et inimese arengut ei mõjuta asjaolu, et ta langes vägivalla ohvriks ning tema elu ei ole häiritud
- 28% väidavad, et inimene võib endasse tõmbuda ning vältida suhtlemist ja seltskondi
- 38% väidavad, et inimese psüühika seksuaalse vägivalla pärast võib olla häiritud ning põhjustada sellega kõrvalekaldumisi oma arengus ning maailma tajumises
- 24% väidavad, et inimene, kes sattus vägivalla ohvriks, võib lõpuks ka ise kasutada vägivalda teiste inimeste suhtes

Selle kohta, mis ajaoludel varasemas elus seksuaalse vägivalla kogenud ohver võib ise kasutada seksuaalset vägivalda teiste suhtes, olid kinnipeetavate arvamused sellised: 44%

arvavad, et selleks, et kasutada seksuaalset vägivalda teiste suhtes, peab vägivallatseja ise olema kas alko- või narkojoobes, 30% puhul potentsiaalne ohver peab olema kuidagi sarnane (välimuse, lõhna, hääle, käitumise järgi) inimesega, kes vägivallatses tema suhtes ning 21% arvamusel ohvriks võib langeda igäüks ning ohvri valik toimib juhuslikult, reeglina see on tundmatu inimene ning 8% arvamusel seksuaalse vägivalda ohver kunagi ei hakka seksuaalset vägivalda teiste suhtes kasutama. Vestluste käigus tuli ka see välja, et neljale viiest vägistajatest, kellega oli läbi viidud vestlus, oli vägistamise ohver kas tuttav või nende sugulane.

Küsimusele ebaõnnestunud seksuaalse kogemuse mõjust inimese psühho-seksuaalsele arengule vastused on kajastatud joonisel 2.

Joonis 2. Ebaõnnestunud seksuaalse kogemuse mõju küsitletud arvamuste põhjal

Tegurid, mis võivad inimest üle erutada ning seetõttu seksuaalsele vägivallale sundida, kinnipeetavate arvates, on järgmised:

- seda, et alkoholi (üle)tarbimine võib soodustada inimese seksuaalselt vägivaldset käitumist, rõhutavad 57% respondentidest,
- narkootikumide tarvitamisest – 17%,
- partneri vulgaarsusest – 36%

- iseseisvalt olid välja toodud veel järgmised faktorid: kättemaksu soov, provokatsioonilised tegevused (mida võib mõista ka vulgaarsusena) ning esialgne nõustumine seksuaalse vahekorraga, millele järgneb põhjendamatu keeldumine sellest (9%).

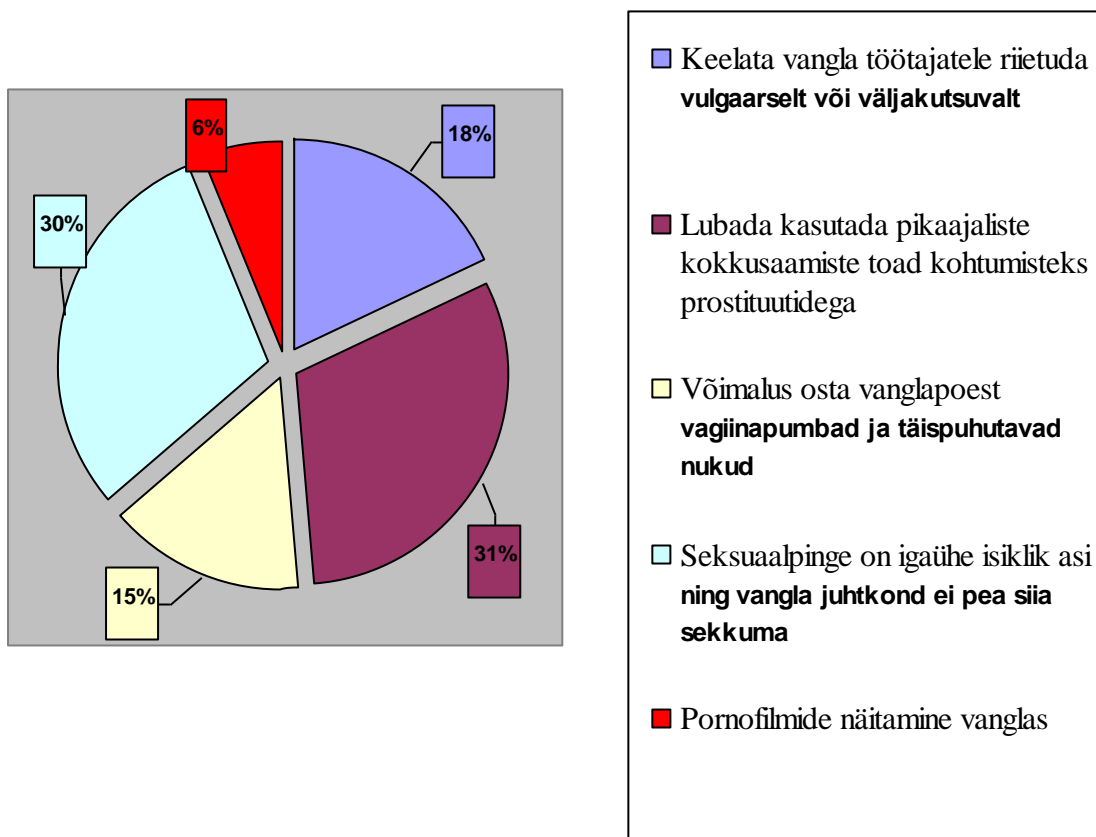
Üldkättesaadava pornograafia mõjust inimese seksuaalarengule arvavad kinnipeetavad, et enamikul (40%) pornomaterjalide läbivaatamisel tekib senini suur soov vastassoo suhtes, 32% arvavad, et selliste materjalide läbivaatamise tõttu kaob inimesel piir lubatud ja lubamatu vahel, 15% leiavad, et pornomaterjalidest tekib pornosõltuvus ning kaob enesekontroll ning 13% arvates ei mõjuta pornograafia inimese arengut mitte kuidagi.

Samuti üritas töö autor uurida seda, kas kinnipeetavad olid kuulnud või pöördunud oma probleemidega enne kuritegude toimepanemist ühiskonnas eksisteerivate võimaluste poole abi saamiseks seksuaalarengu rikkumisest tingituna (seksuaalpatoloog, psühhoterapeutide kättesaadavus ja efektiivsus, võimalus küsida nõu või saada anonüümne konsultatsioon) ning selgus, et 32% pole kunagi mõelnud selle peale, et võiks pöörduda abi saamiseks arstide poole, 61% oli sellistest võimalustest teadnud, kuid pole oma probleemidega pöördunud, kuna arvasid, et nendel on kõik korras ning 6% pöördusid abi poole vanglas ning arvavad, et neile osutud abi toimib ning aitab neid edaspidi elada õiguskaualekalt.

Küsimusele, missugust pornograafiat võiks olla rohkem, kas kerget erootikat, mõõdukat pornot, vägivallastseenidega pornomaterjale või siis oleks hoopis mõttekam pornograafilistest materjalidest loobuda, vastasid enamus vägistajatest (63 %), et parem oleks siis, kui oleksid nad piirdunud vaid kerge erootikaga, nii ei tekiks pornosõltuvust ning mõnede puhul soov proovida seda, mida olid näinud piltidel või pornofilmi läbivaatamise ajal. Samuti tuleb tunnistada, et varane tutvumine pornograafiaga võib mõjutada alaealiste isikute ettekujutust intiimsuhetest ning sellest, kuidas seksuaalvahekord välja näeb. Paremini oleks siis, kui seda oleks seletatud koolis, mitte aga iseseisva tutvumise kaudu.

Rääkides nüüd vanglast, arvab 15% kinnipeetavatest, et pornograafilise sisuga materjalid peavad olema piiramatult kättesaadavad kinnipeetavatele, ülejäänud aga selles vajadust ei näe, ning tahavad, et kõik jääks nii, nagu on praegu. Kuid küsimusele, mis teenuseid saaks

vangla osutada, et maandada kinnipeetavate seas seksuaalpingeid, vastasid kinnipeetavad aktiivselt ning mitmekülselt, selle küsimuse tulemused on toodud joonisel 3.

Joonis 3. Teenused, mis võiksid olla lubatud vanglas.

Siinjuures töö autor tahaks kohe ära märkida seda, et nendest kinnipeetavatest, kellega töö autor viis läbi intervjuud, ei avaldanud mitte üksi soovi lubada osta vangla poest vagiinapumbad või täispuhutavad nukud, millest järeldeb töö autor, et kinnipeetavatele võib olla häbi tunnistada seda, et peavad oma seksuaalseid pingeid iseseisvalt maandama.

Lahtrisse, kus oli võimalik kirjutada pakkumised muudatuste kohta vanglas kinnipeetavate era- ja intiimelus, said kirja järgmised kirjad, mida kajastab Tabel 4.

Tabel 4. Kinnipeetavate pakkumised vanglaelu ümberkorraldamiseks.

Pakkumised, mida iseseisvalt tõid välja kinnipeetavad	% kinnipeetavatest, kes iseseisvalt tõid välja samasugused pakkumised
Pikaajaliste kokkusaamiste korra lihtsustamine, võtta maha nõue 2-aastase	31

kooseluks enne karistuse kandmise algust	
Perepäevad vanglas	21
Lubada tasuta helistada pereliikmetele suhete säilitamiseks	19
Ümber paigutada kinnipeetavaid nii, et oleks kõige lähemas vanglas kodule	16
Võimalus kokkusaamiseks kinnipeetavatega Harku Vanglast	9

3.3. Uurimuse lõpptulemused ning seosed

Antud töö hüpoteesiks oli väide, et vägistamise põhjused tulenevad, oma suuremas osas, juba lapsepõlvest ning noorukieast.

Nagu nähtub uurimuse tulemustest, 54% respondentidest kinnitasid, et nende perekondades valitses lapsepõlves vägivald ning ise nad olid pealt näinud seda, kuidas vägivalda kasutades saavutab üks abikaasast (reeglina – isa) teiselt seda, mida iganes soovib. Selliste olukordade nägemine jääb lapsele meelde ning hiljem selline käitumisviis võib ilmuda ka lapse käitumises. Rohkem, kui pool, 53% kinnipeetavatest väidavad, et seadusrikkumiste ja lapsepõlve vahel oli konkreetne seos, samas peaaegu kõik need moodustasid 53%-st rühma kinnipeetavaid, keda esmakordselt karistati kriminaalkorras enne täiskasvanuteks saamist, mis viitab sellele, et probleemne lapsepõlv tingis seadusrikkumised. Kindlasti tuleb märkida seda, et seost psühholoogilise vägivalla ning õigusrikkumiste vahel oma lapsepõlvele tuginedes leidsid u 50% kinnipeetavatest, kuid seost füüsilise vägivalla ning õigusrikkumiste vahel tundsid vaid 26%, mis tähendab omakorda seda, et psühholoogilise vägivalla mõju lapse arengule ning õiguskuulekusele on märksa tugevam.

Täpselt pool vägistajatest kinnitasid, et seksuaalse vägivalla tagajärjeks võib olla vajadus saada täisväärtuslikku ravimist (nii vaimset, kui ka füüsilist ravi). Natuke üle ¼ kinnitasid, et olles varem kogenenud seksuaalset vägivalda, ohver ise võib hakata kasutama vägivalda teiste inimeste suhtes (40% arvavad, et seda võib juhtuda, olles alkoholihoobes ning 30%, et potentsiaalne ohver on kuidagi sarnane inimesega, kes vägivallatses tema suhtes).

Võimaluse hakata hirmu tundma vastassoo suhtes peale esimest seksuaalset kogemust mainis 45% vastanutest, mis tähendab seda, et koos hirmuga võivad need inimesed frustratsiooni tõttu suunata sisemise viha nii iseenda, kui ka partneri vastu, mis omakorda võib viia selleni, et järgmisel korral võivad nad seksuaalsoovi ellu viia vägivalda kasutades. ¾ respondentidest samuti kinnitasid, et olles alkoholi- või narkojoobes võib inimene olla ülirutud, mille tõttu võetakse kasutusele ka vägivald, kuna joobes olles

vabanevad inimesed oma sisemistest pingetest, tunnevad ennast vabalt ning sageli kaotavad piiri lubamatu ning lubatu vahel.

40% kinnipeetavatest, kes juba oma noorukieas vaatasid pornomaterjali, kinnitasid, et olid pornosõltuvuses, samuti säilis nendel senini suur huvi vastassoo suhtes ning oma soovide rahuldamiseks võiksid nad (ka vägivalda kasutades) astuda seksuaalvahekorda.

Lapsepõlvest meelde jäänud ning mõnedel juhtudel ka kasutusele võetud käitumisviis, mis lubab oma soovide (sh ka seksuaalsoovide) rahuldamiseks kasutada vägivalda, vanemate hoolimatus ning huvi puudumine lapse tegevuste vastu, varane tutvumine pornograafiaga, mis on igal pool (teleris, internetis, reklaamides) ning avaldab oma mõju lapse ja nooruki ettekujutusele intiimsuhetest, alkoholi- ja narkootikumide tarvitamine, mis teeb inimest vabaks ning kõikvõimsamaks, risk, et endine seksuaalvägivalda ohver (eriti olles ohvriks lapsepõlves) võib ise kasutada seksuaalset vägivalda – kõik need põhjused ja riskitegurid leidsid kinnitust uurimuses ning viitavad sellele, et tõepoolest omandab inimene juba lapsepõlvest ning noorukieast eelsoodumusi ning hälbivust, mis omakorda võib inimese muuta vägivaldseks seksuaalses sfääris ning põhjustada vägistamist.

KOKKUVÕTE

Töö põhilise eesmärgiks seadis autor lapsepõlvest tulenevate vägivalla põhjuste ning riskitegurite välja selgitamise, mille tõttu võib inimene toime panna vägistamise. Risk panna toime vägistamine isikute poolt, kellel ilmnevad vägivallatseja ning seksuaalhälbivuse kalduvused on päris suur. Selleks, et välja selgitada, mis tegurid on tõenäolisemad vägistamiste toimepanemiseks, viis töö autor läbi uurimuse Murru Vanglas vägistamistes süüdimõistetud isikute seas (KarS § 141 ning KrK § 115 järgi).

Uurimuse läbiviimisel oli kasutatud nii anketeerimist kui ka intervjuud. Uurimuse valimi moodustasid 28 Murru Vanglas vabaduskaotuslikku karistus kandvat kinnipeetavat, noorim nendest oli 20-aastane ning kõige vanem – 57-aastane mees.

Uurimusliku osa tulemuseks ning hüpoteesi tõestamiseks toob töö autor välja, et olles juba lapsepõlves seksuaalselt väärsti koheldud, sh ka vägivalla abil, mõjutab selline kasvatamisviis inimeseks arengut. Üle 70% vägistajatest rõhutasid, et olles lapsepõlves langenud vägivalla ohvriks, jätab selline väärkohtlemine oma jälje inimese arengule, st ka seda, et kujunevad inimesel negatiivsed hoiakud üldtunnustatud moraali ja käitumise vastu, vägivaldsed ettekujutused teda ümbritsevast maailmast ning maailmas valitsevate suhete laadist, samuti kujunemata jäävad olulised moraalipõhimõtted. Paljud kinnipeetavad tõid esile, et psüühiline vägivald omab suuremat mõju inimese arenguhälbivusele kui füüsiline vägivald. Iga teine vägistaja väitis, et olles lapsepõlves seksuaalselt ära kasutanud, muudab selline vägivald inimese psüühikat ning käitumist niivõrd negatiivselt, et endine ohver võib ise kasutada vägivalda (sh ka seksuaalset vägivalda) teiste suhtes. Sageli mängib siin rolli alkoholi või narkootikumide mõju ning potentsiaalse ohvri areng teeb tema käitumismustri sarnaseks inimesega, kes kasutas vägivalda tema enda suhtes lapsepõlves. Intervjuude käigus rõhutasid kinnipeetavad seda, et psühholoogiline seisund ning sellega kaasnevad muutused suuremas osas sõltuvad sellest, kelleks vägistaja osutub. Juhul, kui vägistajaks osutub ohvri jaoks tundmatu inimene – siis reeglina süüdistatakse enda käitumist, võimetust osutama vastupanu vägistajale, välismaailma, millest võivad tuleneda uued ohud. Inimene hakkab tundma ennast nõrgana, kartma uusi inimesi, kes edaspidi hakkavad temaga suhtlema ning püüdma

tuttavaks saada. Aga siis, kui tegemist on sellise vägistamisega, kus vägistajaks osutub ohvrile tuttav inimene (sõber, sugulane, abikaasa), siis juba süüdistatakse iseend, inimene tunneb ennast pettununa, kuna lasi nii lähedale seksuaalselt hälbunud, toimunu põhjusi otsitakse mitte väliskeskkonnast, vaid inimesel tekkib mulje, et tema ongi juhtunud süüdi.

Sotsiaalse keskkonna ning sealt tulenevate ohtude mõju inimese psühholoogilisele arengule väljendub ka selles, et inimese ammutab oma käitumise stsenaariumid oma ümbritsevast keskkonnast, mida hiljem võib ka ise tahta järgi teha. Meedias levinud pornomaterjalidest võib sattuda sõltuvusse, sõpruskond aga võib muuta inimese väärtushinnanguid ning ettekujutusi suhete loomisest ning pidamisest, et nt vägivallaga võib saada seda, mida mees vajalikuks peab. Nähes pealt räiget pornograafiat võib internaliseerida inimene sellist käitumist ning hiljem ka kasutusele võtta, kuid tähtsaim on siin see, et pornograafiliste materjalide tegemisel seksuaalvahekord toimib mõlemate partnerite nõusolekul, reaalses elus aga inimene, olles näinud selliseid materjale, ei pruugi arvestada teise inimese (*loe – ohvri*) arvamusega, kuna tema moraal ei näe takistusi seksuaalvahekorraks. Olles kaitsefaktoriks, peab moraalitunne takistama inimest selliste tegude toimepanemises, mis on vastuolus üldtunnustatud moraalinormidega. Juhul aga, kui lapsepõlves isiku arengus moraalitunnet ei tekkinud (kas vanemate, kooli või teiste isikute, nt sõprade abil), siis vaevalt tegude vastuolu üldtunnustatud normidega hoiab inimest kõrvale seadusrikkumistest.

Tuginedes uurimusega saadud tulemustele kinnitab autor oma hüpoteesi sellest, et paljud vägistamise põhjused tulenevad juba lapsepõlvest või noorukieast. Põhjused, mis võivad soodustada seksuaalset hälbivust ning kõrvalkaldeid seksuaalsele vägivallale, lähtuvalt töö tulemustest, on järgmised:

- vägivaldne lapsepõlv, perekond (nii füüsiline, kui ka psühholoogiline ning kindlasti seksuaalne vägivald lapse suhtes). 82% respondentidest rõhutasid, et vägivaldne lapsepõlv tingis kas osaliselt (53%) või oli tähtsama põhjusena seadusrikkumistes (29%). Vägivaldse lapsepõlve all võib mõista nii füüsilise, psühholoogilise, kui ka seksuaalse vägivalla all kannatamist, samuti keskkonnast tulenevad ohud (nt sõpruskond, kus propageeritakse vägivalla kasutamist oma soovide rahuldamiseks)
- vanemate vägivaldse käitumise internaliseerimine tuleneb lapsepõlvest, kus nähes vägivalda peres võtavad lapsed endale sellise käitumisviisi omaks ning edaspidiste soovide rahuldamiseks võivadki seda kasutada. Üle poole, 54 % kinnipeetavatest

tunnistasid, et lapsepõlves olid kas perevägivalda tunnistajateks, või ise olid kogenud vägivalda peres. Siin kindlasti tuleb ära märkida, et paljude respondentide arvamuste järgi psühholoogiline vägivald ning ebastabiilne, stressirohke emotsionaalne seisund ning pinged perekonnas omavad suurt mõju psüühikale ning inimese vaimsel tasandil toimuvad väärtushoiakute muutused tingivad üldtunnustatud normide rikkumisi

- ¼ respondendid tõstsid esile, et nende sõpruskond ning suhtlusring soodustasid omakorda seadusrikkumisi, kuna laste ning noorukite ümbritsevas keskkonnas reeglina ei olnud õiguskäitlikat liidrit, kellest saaksid lapsed eeskujuna oma käitumiseks võtta, pigem kambaliider oli selline, kes juba alaealisena tõmbas suitsu, tarvitas alkoholi või narkootikume ning varemas eas alustas aktiivset intiimelu, millest põnevalt rääkis ka teistele. Samuti võib siia lisada ka vanemate hoolimatuse lapse tegevuse suhtes (alaealiste kambad, narkootikumide ning varane alkoholi tarbimine, mis teeb lapsi „vabaks“, kõikvõimekaks), kuna iga viies küsitlutekst märkis, et kehv kasvatus ning vanemate huvi puudus laste tegevuste suhtes soodustasid isikutele kõrvalkaldeid mitteõiguskäitlikale teele
- varane tutvumine pornograafiaga, eriti räige pornograafiaga võib tekitada pornosõltuvust ning eelsoodumusi ka selleks, et iseseisvalt proovida ja imiteerida neid tegusid, mida pornograafiast on näinud. Siin tuleb ära märkida, et iga kolmanda küsitluteksti isiku arvamusele, peale selliste materjalidega tutvumist kaob piir lubatud ning lubamatu vahel, kuna hoides käes sellist materjali jääb meelde ka see, kuidas võib käituda naistega ning 40% leidsid, et olles tutvunud pornograafilist sisu sisaldava materjalidega tekib inimesel senini üpris suur soov vastassoo suhtes, mis väljendub selles, et oma silmade ning kätega tahetakse näha ning katsuda seda, mida oled pildil näinud
- narkootikumide ning alkoholi tarvitamist ei saa nimetada põhjusteks seksuaalseks vägivaldaks, kuid olles joores inimene tunneb ennast vabalt, tundub talle, et tema võimekus suureneb ning juhul, kui midagi tahetakse – siis see peab olema ka täidetud. Intervjuude läbiviimisel tunnistasid kinnipeetavad, et olles joores oli nendel parem suhelda naistega, nemad tundsid ennast mehelikuna, mugavalt ning sisemisest pingest vabana. Juhul näiteks, kui varasemas intiimelus oli ebaõnnestunud seksuaalne kogemus, siis olles purjus, läheb see meelest ära ning inimesele tundub, et tema on hetkel kõikvõimas, mida võib ka tõestada. Ühe vägistaja kuriteolugu oligi selline, et olles vähetuttava naisega kahekesi, viimane

käitus esialgu vulgaarselt ning väljakutsuvalt, mis andis mehele lootust, et saab astuda seksuaalvahekorda ning peale alkoholivõtmist jäi purju, mistõttu naisel kadus soov ära, mees aga sellele juba tähelepanu ei pööranud ning juhendus ainult oma seksuaalsoovidest lähtuvalt.

Eelsoodumused ning põhjused, mis võivad tingida vägistamise toimepanemist, on mitmekülgsed ning kujutavad endast keerulist kogumit, mis koosneb sotsiaalsetest, psühholoogilistest ning mingil määral ka bioloogilistest teguritest (vägistajaks võib osutada nii emotsionaalselt stabiilne keskealine ärimees kõrgharidusega, kui ka alaealine noormees, kes kasutas vägivalda ohvri suhtes vaid vastupandamatu seksuaalse tungi pärast), kuid lapsepõlve periood, mille jooksul toimuvad kõige olulisemad muutused maailma tajumises ning käitumismustrites, mängib olulist rolli isiku käitumises ning töö autor kinnitab hüpoteesi sellest, et vägistamise paljud põhjused pärinevad lapsepõlvest, need omavad suurt rolli inimese käitumises ning väärhoiakutes, olles täiskasvanu.

Ühe lõputöö tulemusena peab töö autor vajalikuks ära märkida ka seda, et olles tutvunud vägistamise võimalike põhjustega, oskab töö autor oma tulevases töös asjatundlikumalt suhelda seksuaalkuritegudes süüdimõistetud isikutega, riskihindamiste tegemisel pöörata tähelepanu ka nende isikute lapsepõlvele, et luua ülevaade isiku arengust ning üritada aru saada põhjustest, mis viisid inimese kuriteo toimepanemiseni. Samuti võiks ülevaadet oma teadmistest seksuaalkurjategijatest edasi anda ka oma kolleegidele nende silmaringi avardamiseks, kuna töö autor on selle tööga välja selitanud, et seksuaalkuritegude ning vägivaldse lapsepõlve vahel on kindel seos, mis oma suuremas osas väljendub selles, et olles näinud vägivalda võtab laps sellisest käitumisest õpetust ning on oht, et laps ise tulevikus võib hakata käituma vägivaldselt.

РЕЗЮМЕ

Данная дипломная работа написана в промежутке с сентября 2007. г по март 2008. г. Объём работы – 39 страниц и 17 страниц. Дипломная работа написана на эстонском языке, иностранные термины – на английском языке.

Работа состоит из 3 частей, объём теоретической части работы – 24 страницы и исследовательская часть – 12 страниц, анкеты, по которым было проведено исследование, находятся в приложениях. Цель исследования – выяснить главные причины, почему люди совершают изнасилования и какие факторы, связанные с детством, способствуют совершению таких преступлений.

Объектом исследования выбрал автор работы изнасилования и предметом исследования – причины изнасилований и факторы риска, связанные с детством.

Первая глава дипломной работы рассматривает разделение сексуальных отклонений, даёт обзор о предпосылках для совершения изнасилований, так же рассматриваются признаки и последствия изнасилований. Во второй главе рассматриваются психологические, социальные и биологические теории о становлении насильником и влияние алкоголя и одурманивающих средств на сексуальную агрессию.

Третья глава посвящена результатам проведённого в Муррусской тюрьме исследованию среди осуждённых в изнасилованиях заключённых. Методами исследования использует автор работы анкетирование и интервьюирование. Анкета (на эстонском и русском языках) состоит из 30 вопросов. Основные результаты исследования: более половины респондентов признали факт психологического или физического насилия в их семьях в детстве, свидетелями или жертвами которого они оказались. Факты сексуального насилия признали лишь некоторые, но каждый четвёртый насильник выразил мнение о том, что оказавшись жертвой сексуального насилия и жертва, в будущем, может применить сексуальное насилие по отношению к другим людям.

Главным результатом дипломной работы автор считает полученные во время написания работы знания о сексуальных отклонениях, которые автор будет применять при работе с осужденными в сексуальных преступлениях лицами и для ресоциализации заключенных искать заповедки не только в повседневной жизни, но и уделять особое внимание детству насильников.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Adler, F., Mueller, G., Laufer, W. 1995. *Criminology*. New York: McGrawHill.
2. Baron, R., Richardson, D. 1998. *Aggression*. Sankt-Peterburg: Piter.
3. Gannuškin, P. B. 1933. *Klinika psihopatij: ih statistika, dinamika i sistematika*. Moskva.
4. Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.
5. Inšakov, S.M. 2002. *Kriminologija*. Moskva: Original.
6. Jadov, V.A. 1998. *Strategija sotsiologitšeskogo issledovanija*. Moskva: Dobrosvet.
7. Jefimova, J. 2004. *Sovremennaja tjurma*. Moskva: Ogi.
8. Keltikangas-Järvinen, L. 1992. *Agressiivne laps*. Tallinn: Koolibri
9. Kon, I. 1997. *Seksualnaja kultura v Rossii. Klubnitška na berezke*. Moskva: OGI.
10. Korp, E., Leppiman, A., Meres, T., Vaher, A. 2002. *Laps: Elu, probleemid ja lahendused*. Tallinn.
11. Krutov, N.N. 1998. *1000+1 sovet osuždennomu*. Minsk: Literatura.
12. Obraztsov, V.A., Bogomolova, S.N. 2002. *Kriminalistitšeskaja psihologija*. Moskva: Junita-Dana.
13. Penthin, R. 2003. *Agressiivne laps*. Tallinn: Kunst.
14. Raska, E. 1994. *Kriminoloogia. Üldkursus II*. Tallinn: AS Trükkal.
15. Rosental, M., Tilk, K. 1999. *Lapse seksuaalne väärkohtlemine Eestis*. Tartu: TÜ Kirjastus.
16. Soonets, R., Loko J., Loko, T-M., Roomeldi, M., Pöldsepp, I., Haldre, L., Altosaar, K., Heido, R., Popova, A., Saar S. 1997. *Laste väärkohtlemine*. Tartu: AS ATLEX.
17. Sootak, J., Pikamäe, P. 2004. *Karistusseedustik. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus Juura.
18. Bernet, W. 1997. *Practice Parameters for the Forensic Evaluation of Children and Adolescents Who May Have Been Physically or Sexually Abused* - Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 3. 424-442.
19. Muehlenhard C.L., Linton M.A. 1998. *Date rape and sexual aggression in dating situations: incidence and risk factors*. Journal of Counselling Psychology, number 34, 186-196. USA: American Psychological Association.

20. Eesti Vabariigi Põhiseadus. 28.06.1992. - RT 1992, 26, 349, RT I 2003, 64, 429.
21. Karistusseadustik¹. 6.06.2001. - RT I 2001, 61, 364, RT I 2007, 13, 69.
22. Karistusseadustiku rakendamise seadus. 12.06.2002. – RT I 2002, 56, 350, RT I 2007, 13, 69.
23. Dr K Y Mak. The interesting phenomenon of sexual deviations and perversions.
http://www.hkcfp.org.hk/article/2003/10/page491_502ua.html 14.01.2008
24. FBI. Crime in the United States 2004 . Uniform Crime Reports.
http://www.fbi.gov/filelink.html?file=/ucr/cius_04/documents/CIUS2004.pdf
15.09.2007

LISAD

Seksuaalse enesemääramise vastased süüteod

Kõige rängemad kuriteod, mis pannakse toime füüsiliste isikute poolt, on kindlasti isikuvastased kuriteod, kuna nad on suunatud isiku põhiõiguste vastu. Isikuvastaste kuritegude puhul rünnatakse selliseid Eesti Vabariigi Põhiseadusest tulenevaid õigusi, nn õigus elule (PS § 16), õigus aule (PS § 17), õigus vabadusele (PS § 20) ning õigus tervise kaitsele (PS § 28).

Selles peatükis käsitleb autor seksuaalse enesemääramise vastaseid süütegusid, mis kuuluvad isikuvastaste kuritegude hulka. KarS¹ 9. peatüki 7. jagu sisaldab endas seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude liigitust 6 kuriteokoosseisuks, mis sõltuvalt asjaoludest võivad kuuluda kas I või II astme kuritegude hulka.

Vägistamine

KarS¹ § 141 käsitleb kuriteona vägistamist, mis sõnastatakse järgmiselt:

(1) Inimese tahte vastaselt temaga suguühendusse astumise eest vägivallaga või ära kasutades tema seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimumust aru saama, - karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest:

1) kui see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes;

2) kui see on toime pandud kahe või enama isiku poolt;

3) kui sellega on tekitatud kannatanule raske tervisekahjustus;

4) kui sellega on põhjustatud kannatanu surm;

5) kui sellega on kannatanu viidud enesetapuni või selle katseni või

6) kui see on toime pandud isiku poolt, kes on varem toime pannud käesolevas jaos sätestatud kuriteo, -

karistatakse kuue- kuni viieteistaastase vangistusega.

Antud paragrahvi esimeses lõikes sätestatud kuritegu, ehk siis vägistamine ilma raskendavate asjaoludeta kuulub II astme kuritegude hulka (KarS¹ § 4 lg 3 alusel, kuna karistusena ette nähtud tähtajaline vangistus on kuni viis aastat). Antud kuriteokoosseis vastab tingimustele, millal kurjategija, kes varem seksuaalse enesemääramise vastastes kuritegudes pole süüdi mõistetud, tegutses üksinda, kasutades füüsilist vägivalda astus suguühendusesse vanema, kui kaheksateistaastase isikuga ning kannatanu tahe on selle tegevuse vastu suunatud. Tahaks siin märkida, et suguühendusse astumise mõiste alla kuulub nii peenise või seda imiteeriva eseme sisestamine tuppe või pärakusse, samuti peenise asetamine suhu ning suguühendus võib olla nii hetero- kui ka homoseksuaalne, aga ka sodoomne (Sootak jt 2004:343)

Juhul, kui vägistamine oli toimepandud kas:

1. noorema, kui 18-aastane isiku suhtes (erand: juhul, kui vägistajal on põhjus arvata, et ohver on täisealine, nt füüsiliselt välja arenenud täiskasvanu moodi või siis viibimine öösel baaris, klubis, üksinda riigivahelistes lennukis, rongis, kus alaealisi üksinda reisima ei pääse – siis vastutus vägistamise põhilise koosseisu järgi),
2. või vägistamine on pandud grupiviisilisest (vähemalt 2 inimest), kus tähtsust ei oma, kas kõik gruppi liikmed astusid kannatanuga suguühendusse või mitte,
3. või vägistamisega on põhjustatud ohvrile raske tervisekahjustus, mis oma korda Karistusseadustiku Rakendamise Seaduse⁴ (KarSRaS) §8¹ alusel jaguneb kas - (a) tervisekahjustus kestab vähemalt 4 kuud või (b) tervisekahjustusega kaasneb töövõime kaotus vähemalt 40 protsenti,
4. või kannatanu surm on põhjustatud vägistaja kergemeelsusest ja hooletusest, ehk siis süüdlase ettevaatamatus, mitte aga tahtlus (vähemalt kaudne) põhjustas kannatanu surma,
5. või kannatanu enesetapp või selle katse, juhul, kui süüdlasel oli ettevaatamatus kannatanu enesetapu või selle katse suhtes, mitte aga tahtmine, või
6. vägistaja oli ka varem sooritanud seksuaalse enesemääramise vastase kuriteo, mis ei ole veel aegunud ega karistuse andmed karistusregistrist kustutatud –

---

⁴

RT I 2002, 56, 350; RT I 2007, 13, 69

siis tegemist on I astme kuriteoga (KarS¹ § 4 lg 2 alusel, kuna raskeima karistusena ette nähtud tähtajaline vangistus on üle viie aasta).

Suguühendusse astumisega (peenise või selle taolise eseme suhu, päraku või tuppe sisestamisega) arvatakse, et vägistamine on lõpuni viidud. Sellega siis kõik teised seadusvastased tegevused, mis omavad vägivalla- ja seksuaalse enesemäärase vastse iseloomu, ei kuulu KarS¹ § 141 järgse koosseisu ning neid tuleb klassifitseerida sõltuvalt kasutatud vägivalla ja seksuaaltegevuste iseloomust. Näiteks siia võib tuua olukorra, kus kurjategija võtab vägivalla kasutamisega ohvri riided seljast, puudutab ta keha, suguelundeid jt sellised tegevused, kuid suguühendusse ei astu, siis vastutus antud kuriteo eest klassifitseeritakse summaarse karistusena, mis seisneb vägivalla ja seksuaalse iseloomuga tegevuste eest vastutustest eraldi vägivalla kasutamise ja eraldi seksuaalse enesemääramise vastaste tegude eest.

Teised seksuaalse enesemääramise vastased süüteod

Samuti sisaldab KarS¹ vastutust ka teiste seksuaalse enesemääramise vastaste tegude eest, mis ei ole lõppenud suguühendusse astumisega, kuid ka on ebaseaduslikud ning näevad ette vastutust kriminaalkorras Töö autori arvates on siin vajalikuks märkida, et mitte ükski kuritegu, mis sooritatakse isiku seksuaalse enesemääramise õiguse vastu, ei karistata rahalise karistusega, iga kuriteo sanktsioon näeb ette vabaduskaotusliku karistuse, mis omakorda rõhutab sellele, et selle õiguse vastased kuritegude eest range (loe – õigustatud) karistus on Eesti karistuspoliitika prioriteetide hulgas.

Kõik ülejäänud seksuaalse enesemääramise vastased süüteod kuuluvad II astme kuritegude hulka, mille eest maksimaalne vabaduskaotuslik karistus võib olla kuni viieaastane vangistus. KarS¹ järgi jagunevad seksuaalse enesemääramise vastased kuriteod järgmisteks kuritegudeks:

KarS¹ § 142 – Sugulise kire vägivaldne rahuldamine

KarS¹ § 143 – Suguühendusele sundimine

KarS¹ § 144 – Suguühendus järeltulijaga

KarS¹ § 145 – Suguühendus lapsealisega

KarS¹ § 146 – Sugulise kire rahuldamine lapsealisega

Tabel 1. Seksuaalkuritegude liigitus, v.a vägistamist

KarS ¹ §	Kuriteo legaaldefiniitsioon	Kannatanu vanus	Sanktsioon	Kuriteo raskusastme
142	Inimese tahte vastaselt teda kaasamine sugulise kire rahuldamiseks vägivallaga või seisundis, millal tal ei olnud võimalust vastupanu osutama või toimumust aru saama	Noorem, kui 18 a	Kuni 5-aastane vangistus	II aste
		Vanem, kui 18 a	Kuni 3-aastane vangistus	
143	Inimese tahte vastaselt temaga suguühendusse astumine, ära kasutades teda sõltuvust süüdlasest vägivallata või puudub vastupanuvõimetuse või toimumust arusaamatuse seisund kuriteo	Noorem, kui 10 a	6-15-aastane vangistus, kuna KarS ¹ §147 järgi tegemist on täieliku võimetusega, kvalifikatsioon KarS ¹ § 141 lg 2 p 1 järgi	I aste
		Noorem, kui 14 a	Kuni 5-aastane vangistus + vastutus KarS ¹ 145 järgi	II aste
		Noorem, kui 18 a	Kuni 5-aastane vangistus	II aste
		Vanem, kui 18 a	Kuni 3-aastane vangistus	II aste

Tabeli 1 järg

144	Vanema, vanema õigustega isiku või vanavanema poolt lapse või lapselapsega suguühenduse astumine	Noorem, kui 10 a	6-15-aastane vangistus, kuna KarS ¹ §147 järgi tegemist on täieliku võimetusega, kvalifikatsioon KarS ¹ § 141 lg 2 p 1 järgi	I aste
		Noorem, kui 14 a	Kuni 3-aastane vangistus + KarS ¹ § 145	II aste
		Noorem, kui 18 a	Kuni 3-aastane vangistus	
145	Täisealise isiku poolt noorema, kui 14-aastase isikuga suguühendusse astumine	Noorem, kui 10 a	6-15-aastane vangistus, kuna KarS ¹ §147 järgi tegemist on täieliku võimetusega, kvalifikatsioon KarS ¹ § 141 lg 2 p 1 järgi	I aste
		Noorem, kui 14 a	Kuni 3-aastane vangistus	II aste
146	Täisealise isiku poolt noorema, kui 14-aastase isiku kaasamise eest suguühendusest erineval viisil sugulise kire rahuldamisele	Noorem, kui 10 a	Kuni 5-aastane vangistus, kuna KarS ¹ §147 järgi tegemist on täieliku võimetusega, kvalifikatsioon KarS ¹ § 142 lg 2 järgi	II aste
		Noorem, kui 14 a	Kuni 2-aastane vangistus	

Nagu näha, suurt tähtsust kuriteo kvalifitseerimise ja järgneva karistuse määramisel omab kannatanu vanus, kuna vastavalt KarS¹ § 147 koheselt kannatanu, kelle vanus on alla 10 eluaastat, automaatsel muutub seaduse mõttes kannatanu täielikult võimetuks ning sellest lähtudes suguühendusse astumise faktist sellise isikuga kvalifitseeritakse tegu KarS¹ § 141 lg 2 p 1 järgi I astme kuriteoks, mis sisaldab vastutust suguühendusse astumise eest ära

kasutades isiku seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama. Juhul, kui tegemist on sugulise kire rahuldamisega, kus kaasatakse alla kümneaastast isikut selle kire rahuldamisele, siis kvalifitseeritakse tegu KarS¹ § 142 lg 2 järgi II astme kuriteoks. Seega siis vaatamata KarS¹ § 142-146 sätestatud vastutuses seksuaalse enesemääramise vastaste tegude eest, erand, kus kaasatakse alla 10-aastast isikut, raskendab see asjaolu süüdlase süü ning suurendab sellega vangistuse pikkuse seadusega ettenähtud ning ülevalt.

Eestikeelne ankeet

Elu vanglas

Küsitlus viiakse läbi eesmärgiga välja töötada vastav tegevusplaan tööks kinnipeetavatega, mis puudutab eelkõige nende eluviisi vanglas, võttes arvesse kinnipeetavate arvamusi ja hüve erinevates küsimustes. Antud ankeet on täielikult anonüümne ning selle küsitluse tulemusi hakatakse kasutama ainult üldistatult ning statistiliselt.

Palun vastake järgmistele küsimustele, märkides sobivaid Teie arvamusega kokkulangevaid valikvastuseid risti või linnukesega.

1. Mis vanglas Te kannate karistust?

- Harku vangla
- Tallinna vangla
- Murru vangla
- Viljandi Vangla
- Tartu Vangla

2. Kas olete rahul selle vangla kinnipidamistingimustega?

- Jah, mind rahuldab siin enam-vähem kõik
- Raske öelda, kuna siin on oma plussid ja miinused
- Raske öelda, kuna pole millegagi võrrelda
- Ei, kuna minu arvates siin on liiga kehvad tingimused inimeste kinnipidamise jaoks
- Vastust pole

3. Kas olete rahul toidlustamisega vanglas?

- Jah, toit siin on vaheldusrikas ja kasulik
- Enam-vähem, tavaline toit

- Arvan, et toitlustamistase on keskmisest allapoole
- Arvan, et toitlustamistase siin on kehv ning toit kahjulik organismi jaoks

4. Kui pikk on teile määratud vangistusaeg?

- Alla 5 aastat
- 5-7 aastat
- 7-10 aastat
- Üle 10 aastat

5. Kas võimalus saada vanglas kutsekeskharidust mõjutab Teie tulevikku?

- Jah, kindlasti, omandades hariduse, tulevikus ma saan elada õiguskaualekalt
- Arvan, et haridus ei mängi niivõrd suurt rolli mu tulevikus, aga ma ikka üritan elada tulevikus õiguskaualekalt
- Ma arvan, et hariduse omandamine ei mängi mingit rolli mu tulevikus, kuna ma saan ise korraldada oma tulevikku
- Ei, mu tulevik ning haridus ei ole kuidagi seotud

6. Kui vana Teie olite, kui saite karistatud kriminaalkorras?

- 14-18 aastat
- 19-24 aastat
- 25-30 aastat
- 30-35 aastat
- 35-40 aastat
- 40-50 aastat
- 50 ja üle

7. Mis põhjused, Teie arvates, soodustavad seadusrikkumisi?

- Mulle tundub, et kalduvus rikkuda seadust kaasneb sünniga
- Arvan, et põhjuseks oli puudulik või kehv kasvatus ning hoolimatus vanemate poolt
- Peamiseks põhjuseks oli mu sõpruskond
- Arvan, et põhjused on minu sees ning mina ei saa nendele vastu seista
- Ma rikkusin seadust sellepärast, et ühiskonnas valitseb sotsiaalne ebavõrdsus ning pidin ise endale elu jaoks vahendeid otsima

8. Kas oli Teie lapsepõlves või noorukieas selliseid probleeme, mis viisid seadusrikkumisteni?

- Ei, mu lapsepõlve ning noorukiea ning seadusrikkumiste vahel pole mingit seost
- Mingil määral võib olla mõjutasid, aga need probleemid ei ole põhilised
- Jah, arvan, et tol ajal esinenud probleemide tõttu ma sattusingi kuritegelikule teele

9. Teie hinnang sellele, kuidas perevägivald võib mõjutada lapse suhete loomist vastassooga

- Laps kunagi ei hakka vägivaldsema, nagu seda tegid ta vanemad
- Vägivalla pealtnägemine jääb lapse mällu, kuid ise ta vägivalla selle pärast kasutama ei hakka
- Lapse arengus tekib selline mulje, et väid vägivalla abil saab oma suhteid tõestada
- Raske vastata, kuna minu perekonnas polnud vägivalda

10. Kas psühholoogiline vägivald avaldab sellist mõju inimesele lapsepõlves või noorukieas, et ta hakkab seadust rikkuma? (Teie lapsepõlve kogemusel)

- Ei, ma arvan, et psühholoohiline vägivald ei ole seotud seadusrikkumistega
- Mingil määral kindlasti mõjutab, kuna juba lapsepõlvesse jääb negatiivne mälujalg suhetes teiste inimestega
- Arvan, et lapsepõlves või noorukieas saadud moraalsed traumad on päris tugevad ning muutuvad inimese käitumist ning maailma tajumist

11. Kuidas Teie arvate, kas füüsilise vägivalda all kannatamine lapsepõlves või noorukieas vanemate või tuttavate poolt mõjutab inimese kalduvust rikkuda seadust?

- Ei, ma arvan, et ei mõjuta
- Võib olla mõjutabki, aga see kindlasti pole põhiline tegur, et rikkuda seadust
- Arvan, et füüsiline vägivald jätab sellist häiret inimese psüühikas, et ta tahab kätte maksta samade meetoditega
- Jah, minu arvates füüsiline vägivald sellises vanuses põhjustab selliseid häireid inimese maailma tajumises ning psüühikas, et ta hakkabki käituma ebaseaduslikult

12. Kas Teie arvates lapsepõlves või noorukieas kogitud seksuaalne vägivald mõjutab inimese psüühikat ning käitumist tulevikus?

- Arvan, et seksuaalne vägivald ei mõjuta inimest või tema psüühikat
- Tundub, et seksuaalse vägivalda tagajärjed on niivõrd väikesed, et igati saab iseseisvalt sellega hakkama
- Arvan, et juhul, kui vahepeal käia psühholoogi vastuvõtul selle probleemiga – siis psüühika paraneb ning toimunust unustatakse ära
- Seksuaalse vägivalda tagajärjed on päris tõsised ning inimene vajab täisväärtuslikku ravimist
- Seksuaalse vägivalda tagajärjed võivad viia selleni, et kannatanu ise hakkab kasutama vägivalda teiste inimeste suhtes

13. Kuidas Teie arvate, milleni võib viia seksuaalne vägivald, eriti korduv, lapsepõlves või noorukieas?

- Inimene ei tee välja, et ta langes vägivalda ohvriks ning tema elu ei ole häiritud
- Inimene võib endasse tõmbuda ning vältida suhtlemist ning seltskondi
- Inimene võib keelduda kooli külastamisest ning vältida oma tuttavaid ning eakaaslasi
- Inimese psüühika võib olla häiritud ning põhjustada sellega kõrvalekaldumisi oma arengus ning maailma tajumises
- Inimene, kes sattus vägivalda ohvriks, lõpuks võib ka ise kasutada vägivalda teiste inimeste suhtes

14. Milline lapse kasvatamisviis, Teie arvates, tõenäolisem viib hälbivusteni lapse seksuaalarengus?

- Autoritaarne, range, kontrollitav kasvatamine
- Täielik liberaalsus, siis, lapsel on täielik õigus otsustada, kus, kuidas ning kellega ta elab ning tegutseb

15. Mis tingimustel varasemas elus seksuaalse vägivalda kogunud ohver võib ise kasutada seksuaalset vägivalda teiste suhtes?

- Alkoholi mõju all
- Uimastite (siin ka narkootikumide) mõju all
- Juhul, kui potentsiaalne ohver on kuidagi sarnane (välimuse, lõhna, hääle, käitumise järgi) inimesega, kes vägivaldatses tema suhtes
- Ma arvan, et ohvriks võib langeda igatiüks ning ohvri valik toimib juhuslikult, reeglina see on tundmatu inimene

16. Kuidas teie arvate, mismoodi mõjutab esimene ebaõnnestunud seksuaalne kogemus inimese psüühiko-seksuaalse arengule?

- Igaüks võib seda üle elada ilma igasuguste muutusteta
- Kindlasti meelde jäävad negatiivsed jäljed, kuid olulisi muutusi inimese arengus see kaasa ei too
- Esimene ebaõnn võib viia selleni, et inimesel muutub ettekujutus intiimelust (tekib huvi vägivalda või vassingu vastu)
- Tulevikul inimene hakkab tundma hirmu vastassoo vastu

17. Mis tegurid võivad üle ergutada inimest ning sundida teda seksuaalseks vägivallaks?

- Üleliigne alkoholi tarvitamine
- Narkootikumide tarvitamine
- Partneri vulgaarsus
- Oma vastus: .....

18. Kuidas Teie arvate, kas pornograafilise sisuga materjalid võivad olla kättesaadavad alla 18 a isikutele?

- Ei, sel juhul sellised materjalid vaid kahjustavad noore inimese psüühikat
- Ei ole päris kindel, et see on parim otsus, aga ikka see inimene, kes tahab neid materjale omandada – leiab neid nagunii
- Arvan, et selliste materjalidega tutvumine peab olema kättesaadav kõikidele, eriti kodus ning koolis kohustusliku aina näol, kuna nii on parem inimese arengu jaoks

19. Kuidas Teie arvate, mis ulatuses üldkättesaadav pornograafia meedial (TV, internet, ajalehed) mõjutab inimese seksuaalarengut?

- Ei mõjuta
- Mõjutab vaid meeleolu tõstmisel
- Mõjutab provokatsiooniliselt, inimesel tekib senini suur soov vastassoo suhtes
- Sellise materjali läbivaatamise tõttu kaob inimesel piir lubatud ja lubamatu vahel
- Sellise materjali üldkättesaadavuse tõttu tekib inimesel pornosõltuvus, kaob enesekontroll

20. Mis pornograafiat, Teie arvates, võiks olla rohkem?

- Kerget erootikat
- Keskmise pornograafiat, võivad esineda vägivallalised episoodid
- Rasket ning ränga pornograafiat
- Pornograafiast tuleb üldse loobuda

21. Teie hinnang ühiskonnas eksisteerivatele võimalustele abi saamiseks seksuaalarengu rikkumise puhul (seksopotooloogide, psühhoterapeutide kättesaadavus ja efektiivsus, võimalus küsida nõu või saada anonüümne konsultatsioon):

- Kunagi pole mõelnud selle peale
- Kuulsin sellest, aga pole kasutanud sellist võimalust
- Kasutan/kasutasin sellist võimalust vanglas ning arvan, et see toimib
- Olen seda võimalust kasutanud, kuid midagi kasulikku sellest välja ei tulnud

22. Kuidas Teie arvate, kas vanglas pornograafilise sisuga materjalid peavad olema piiramatult kättesaadavad kinnipeetavatele?

- Ei, selles ma vajadust ei näe, las jääb nii, nagu on praegu
- Võib olla nii oleks parem kinnipeetavate jaoks, kes tunnevad selliste materjalide puudust

Lühidalt endast:

Teie sugu: Mees Naine

Teie vanus:

Teie haridus: Algharidus

Põhiharidus

Kesk- või keskeriharidus

Lõpetamata kõrgharidus

Kõrgharidus

Teie perekonnaseis: Vallaline

Abielus

Vabaabielus

Lahutatud

Lesk

Teie laste arv: Ühtegi

Üks laps

Kaks last

Kolm last

Neli last või üle

Teie endine elukoht: Linn

Küla/asula

Talu

TÄNUD OSALEMISE EEST!

Жизнь в тюрьме

Опрос проводится с целью выработать подходящую план действий для обращения и общения с заключёнными в тюрьмах, учитывая мнения и увлечения самих заключённых. Данное анкетирование абсолютно анонимное и будет использоваться лишь в научных целях в обобщённом варианте для статистики.

Пожалуйста, ответьте на следующие вопросы, отметив самые подходящие Вам ответы крестиком или галочкой.

1. В какой тюрьме Вы отбываете наказание?

- Харку
- Таллинн
- Мурру
- Вильянди
- Тарту

2. Довольны ли Вы условиями содержания в этой тюрьме?

- Да, меня более-менее всё устраивает
- Трудно сказать, тут есть свои минусы и плюсы
- Затрудняюсь ответить, т.к. мне не с чем сравнить эту тюрьму
- Нет, т.к. на мой взгляд здесь слишком низкие/плохие условия для содержания людей

3. Довольны ли Вы питанием в этой тюрьме?

- Да, питание тут разнообразное и полезное
- Так себе, обыкновенная пища
- Я считаю, что уровень питания ниже среднего и оставляет желать лучшего
- Я считаю, что питание в этой тюрьме очень скудное и вредное для организма

4. Каков срок назначенного вам наказания в виде лишения свободы?

- До 5 лет
- От 5 до 7 лет
- От 7 до 10 лет
- Свыше 10 лет

5. Влияет ли, по вашему мнению, предоставление тюрьмой возможности учиться и получать среднеспециальное образование и курсы эстонского языка на Ваше будущее?

- Да, несомненно, получив образование я смогу в дальнейшем жить законопослушно
- Думаю, что образование не играет такую большую роль, но я всё равно буду пытаться быть законопослушным
- Я считаю, что ни образование, ни знание эстонского языка не играют роли, потому что я сам регулирую своё будущее
- Нет, моё будущее и образование никак не связаны

6. Когда Вы были наказаны в уголовном порядке в первый раз?

- 14-18 лет
- 19-24 года
- 25-30 лет
- 30-35 лет
- 35-40 лет
- 40-50 лет
- 50 и выше

7. Какие причины, по Вашему мнению, способствуют склонности нарушать закон?

- Мне кажется, что склонность уже заложена с рождением
- Считаю, что причиной послужило плохое или отсутствие воспитания и заботящихся родителей
- Наверно, главной причиной была окружающая меня компания людей
- Считаю, что причины во мне самом и я просто не сумел вовремя противостоять им
- Мне приходилось нарушать закон из-за социального неравенства в обществе, кому-то доставалось всё и сразу, а мне приходилось добывать самому

8. Были ли в Вашем детстве или подростковом периоде проблемы, которые привели к нарушению Вами закона?

- Нет, между моим детством и подростковом периодом и нарушениями закона нет связи
- В какой-то мере может быть и повлияли, но не эти проблемы являются главными причинами заключения
- Да, мне кажется, что из-за проблем в том возрасте я и попал(а) на дорогу нарушений закона

9. Ваша оценка влиянию семейного насилия на формирование у ребёнка отношений к противоположному полу?

- Ребёнок никогда не будет подражать своим родителям
- Насильственная форма выяснения отношений останется в памяти, но применять такой способ ребёнок не станет
- В развитии ребёнка сложится впечатление, что такой вид отношений – единственно правильный и необходимый
- Затрудняюсь ответить, т.к. в моей семье насилия не было

10. Оказывает ли влияние психологическое насилие в детстве и подростковом периоде на человека так, что он будет нарушать закон? (Вспомните своё детство)

- Нет, я считаю, что психологическое насилие никак не связано с нарушением закона.
- В какой-то степени влияет, т.к. уже в детстве остаётся негативный след в отношениях с другими людьми
- Считаю, что пережитые в детстве неприятные моменты и моральные травмы сильны и влияют на поведение человека в будущем

11. Как Вы думаете, может ли физическое насилие в детстве и подростковом возрасте со стороны родителей или знакомых влиять на склонность к нарушению закона?

- Нет, я так не считаю
- Возможно влияет, но не является главной причиной к нарушениям закона
- Считаю, что физическое насилие оставляет след в памяти человека и ему хочется мстить обидчикам теми же методами (насилием)
- Да, по моему мнению физическое насилие в таком возрасте является главной причиной нарушения закона в будущем, т.к. нарушается психика и восприятие окружающего мира

12. Как Вы думаете, какое влияние оказывает сексуальное насилие на психику и поведение человека в будущем?

- Считаю, что сексуальное насилие не влияет на человека и тем более его психику
- Мне кажется, что последствия сексуального насилия незначительны и любой человек справится с ними сам
- Если посещать психолога и обсуждать с ним эту проблему – то психика восстановится и всё пойдёт по-прежнему
- Последствия сексуального насилия серьёзны и требуют обязательного лечения
- Последствия могут довести до того, что потерпевший сам может начать применять насилие в отношении других людей

13. Как Вы считаете, к чему может привести сексуальное насилие, особенно повторное, в детстве или подростковом возрасте?

- Человек никак не отреагирует на проявления насилия
- Человек может замкнуться в себе и избегать общения и шумных компаний
- Человек может перестать посещать школу и избегать своих знакомых и сверстников
- Психика человека может быть нарушена и повлечь за собой отклонения в развитии и восприятии мира
- Человек, испытавший на себе насилие, может сам начать использовать насилие, чтобы отомстить

14. Какой стиль воспитания, по Вашему мнению, чаще всего приводит к отклонениям в сексуальном развитии?

- Авторитарный, строгий, во всём контролируемый стиль воспитания
- Полный либерализм, когда ребёнку предоставлено полное право все решения принимать самому

15. Как вы считаете, в каких случаях человек, будучи в прошлом жертвой сексуального насилия, может сам(а) совершить сексуальное насилие над другим человеком?

- Под влиянием алкоголя
- Под влиянием наркотиков или других веществ

- В случае, если потенциальная жертва чем-то похожа (внешность, запах, голос, поведение) на человека, совершившего насилие над ним
- Мне кажется, что жертвой может стать каждый и выбор жертвы происходит случайно, обычно это незнакомый человек

16. Как вы считаете, как влияет первый неудачный сексуальный опыт на дальнейшее психо-сексуальное развитие человека?

- Каждый человек в силах пережить это без изменений в развитии
- Наверняка в памяти останется негативное впечатление о пережитом, но значительных изменений это не вызовет
- Первая неудача в половой жизни может привести к изменениям в представлении о половой жизни (появится интерес к насилию, извращениям)

17. Какие факторы могут перевозбудить человека и подтолкнуть его к сексуальному насилию?

- Чрезмерное потребление алкоголя
- Употребление наркотиков
- Вульгарность партнёра
- Свой ответ.....

18. Как Вы считаете, могут ли быть доступными материалы эротического или порнографического содержания лицам и до 18 лет?

- Нет, в таком возрасте материалы такого рода лишь испортят психику человека
- Не уверен(а), что это лучший вариант, но ведь всё равно кто захочет – тот найдёт такие материалы
- Считаю, что ознакомление с такими материалами должно быть доступно всем, особенно дома и в школе на уроках в качестве обязательного предмета, так будет лучше для развития человека

19. Как вы считаете, в какой степени общедоступная эротика/порнография в средствах массовой информации (телевидение, интернет, журналы) влияет на отклонения в сексуальном развитии человека?

- Не влияют
- Влияют в минимальной степени, от просмотра всего лишь повышается настроение
- Влияют провоцирующе, у человека появляется большой интерес к противоположному полу
- Просмотр таких материалов вызывает зависимость
- Из-за общедоступности таких материалов у человека стирается грань между дозволенным и запрещённым, теряется самоконтроль

20. Какого вида порнографии могло бы быть больше?

- Легкая эротика
- Среднего уровня порнография, где могут быть сцены с насилием
- Жесткая, откровенная порнография
- Я считаю, что от порнографии вообще стоит отказаться

Коротко о себе:

Ваш пол: М Ж

Ваш возраст:

Ваше образование: Начальное

- Основное
- Среднее или среднеспециальное
- Незаконченное высшее
- Высшее

Ваше семейное положение: Холост

- В законном браке
- В гражданском (свободном) браке
- Разведён
- Вдовец

Число ваших детей:

- Ни одного
- Один ребёнок
- Два ребёнка
- Три ребёнка
- Четыре или больше детей

Ваше прежнее место жительства: Город

- Деревня/посёлок
- Хутор

Благодарим за сотрудничество!